KAAN NASIONAL RI
ES DEKKER
4

L. 130 Pp 292,000

Julius PÉE en L. ROELANDT

MULTATULI

DE

BEELDENBREKER

een keur uit Multatuli's werk

met drie portretten en een tekening
van G. van RAEMDONCK

KSATRIAN
BANDOENG
INSTITUUT

DRUKKERIJ VAN DOORSLAER
SEUTINSTRAAT, 53
BRUSSEL

dr Julius PÉE

Multatuli en de Zijnen

naar onuitgegeven brieven, met een stamboom en een zestigtal illustraties. Bandontwerp van Niels Douwes Dekker.

460 bladzijden, gebonden. Prijs 3,25 gulden.

(uitgegeven door de W. B.).

Bloemlezing uit Multatuli

(met een levensschets en uittreksels uit kritieken over Multatuli)

64 bld. Prijs 3 fr.

(uitgegeven door De Garve, Brugge).

Multatuliana

48 blz. Prijs 10 fr. (verkrijgbaar bij Dr. Julius Pée, Lokeren. Postrekening 191567.

L. ROELANDT.

Pages choisies de Multatuli

préface de Henri Poulaille

notice biographique de Julius Pée.

(paraîtra en mars 1938)

Aan Dr. Ernest Douwes
Dekker,
te Bandoeng,
als blijk van hoogachting
en vriendschap.
J. Pée.
Lokeren, 16 april 1938
(België)

Dit boek is in goede conditie.
Vouw het niet om. Het kan je f 0.30 kosten,
als het beschadigd terugkomt. Maak het niet vuil;
dat zou je f 0.05 kosten.
Het Ksatrian Instituut.

Julius PEE en L. ROELANDT

MULTATULI

DE

BEELDENBREKER

een keur uit Multatuli's werk

met drie portretten en een tekening
van G. van RAEMDONCK

DRUKKERIJ VAN DOORSLAER
SEUTINSTRAAT, 53
BRUSSEL

Dit boek werd gedrukt op 1137 ex. : 87. ex. op Keizerlijk Japans papier, waarvan 12 ex. genummerd van Een tot Twaalf (niet in de handel) en 75 ex. genummerd van 1 tot 75 (voor de intekenaren); 1050 ex. op Featherweightpapier, waarvan 50 ex. genummerd van 1001 tot 1050 (niet in de handel).

De opbrengst van deze uitgave komt uitsluitend ten goede aan de uitgave van *Pages Choisies de Multatuli.*

Bestellen bij L. Roelandt, letterkundige, Meire-bij-Aalst (België), Postrekening 147101. — Prijs : 12 fr.

MULTATULI

(Eduard Douwes Dekker)
1820-1887

Van al de Nederlandse schrijvers der 19e eeuw is niet één zó springlevend als Multatuli. Zijn beroemde tijdgenoten van Lennep, Bosboom-Toussaint, Potgieter, Beets, Alberdingk, Schaepman, zelfs Vosmaer en Huet zijn « historisch » geworden, terwijl hij, de berooide, de gesmade, de verguisde, een halve eeuw na zijn overlijden nog steeds stof geeft tot langdurige navorsingen, nauwgezette studie en geweldige redetwist.

Maar hij is in Vlaanderen minder bekend dan wij zouden wensen, en daarom geven wij tans deze nieuwe bloemlezing uit. Enkele bio- en bibliographische nota's mogen volstaan.

Hij werd op 2 Maart 1820 te Amsterdam geboren en als Eduard Dekker geboekt. Zijn ouders behoorden tot de zogenaamde « kleine luiden », maar hun talrijk nageslacht wist zich zo in de hoogte te werken, dat velen op een mooie betrekking mochten en nu nog mogen bogen in de Nederlandse en in de Indische samenleving. De naam Douwes Dekker — op Java meestal Deedee geheten — behoort tot de meest eerbiedwaardige.

In de tweede helft van 1838 wilde Eduards gesternte, dat hij naar Insulinde uitweek. Hij trad er in Januari 1839 in dienst van de Algemene Rekenkamer te Batavia. In 1842 werd hij controleur op de Westkust van Sumatra. Op 10 April 1846 huwde hij met Tine van Wijnbergen. In 1848 was hij secretaris van Menado (Celebes), in 1851

assistent-resident te Amboina, in Januari 1856 assistent-resident te Lebak.

De Lebakse wantoestanden en de houding van de toenmalige Nederlandse regering hebben aanleiding gegeven tot het ontluiken van Dekkers schrijversroeping. Het is op een Brussels zolderkamertje, waar het van wandluizen krielde, dat hij in de bitterste armoede van midden September tot midden October 1859 zijn *Max Havelaar* schreef. Het boek, dat jaarlijks nog herdrukt wordt, bij Elsevier als schooluitgave (van dr. A. Verstraeten), in de Wereld-Bibliotheek of geïllustreerd bij Meulenhoff, is *leesbaar* gebleven, zelfs zonder de minste commentaar.

Dat Multatuli in de Havelaarszaak volkomen gelijk had, heeft niet alleen prof. Veth reeds in de zomer van 1860 betoogd, maar nog vóór hem de Indische regering in December 1856 bewezen. Het besluit van de gouverneur-generaal Pahud van 11 December 1856 spreekt boekdelen. Al de schurken, voor wier bestraffing Dekker optrad, werden van kant gezet, met uitzondering van de inlandse regent, een gemene machtsmisbruiker, die door zijn uitgezogen bevolking als een heilige werd vereerd.

In October 1864 behandelde Dekker, ten volle Multatuli geworden, op het Congres van de *Association Internationale pour le Progrès des Sciences Sociales* te Amsterdam, de invloed van de ekonomische wetenschappen op het koloniaal stelsel van Nederland, en stelde daar het koloniaal bestuur zo meedogenloos aan de kaak, dat de minister Fransen van de Putte kort daarop aan de gouverneur-generaal van Oost-Indië een missive liet geworden, die voor ieder, uitgezonderd voor de doodsvijanden van Dekker, duidelijk is. E. du Perron heeft die twee officiële oorkonden in zijn alleszins merkwaardig boek *De Man van Lebak* opgenomen. Hij maakt er ook de tekst openbaar van een brief, die Dekker op 9 April 1856 aan de gouverneur-generaal Duymaer van Twist schreef, maar niet verzond (Origineel aanwezig in het Multatuli-Museum te Amsterdam). Men vindt er reeds de hele Multatuli in.

Dekker vertrok op 3 April 1857 uit Soerabaja naar Europa. In de herfst was hij te Brussel. Hij werkte er enkele tijd mee aan *L'Indépendance Belge*. In Januari 1858 schreef hij er zijn lange en aangrijpende brief aan Duymaer van Twist. Van toen af was hij schrijver. Achtereenvolgens werd van hem gedrukt :

Max Havelaar — 1860.
Wijs mij de Plaats — 1861.
Minnebrieven — 1861.
Over Vrije Arbeid — 1862.
Japanse Gesprekken — 1862.
Ideën, I^e bundel — 1862.
Ideën, IIe bundel — 1864.
De Bruid daarboven — 1864.
Correspondentie in de Opregte Haarlemsche Courant — 1866-69.
Pruisen en Nederland — 1867.
Divagatiën over zeker soort van Liberalisme — 1870.
Millioenen-studiën — 1870-1873.
Nog eens Vrije Arbeid in Nederlands-Indië — 1870.
Specialiteiten — 1871.
Ideën, IIIe bundel — 1871.
Ideën, IVe bundel — 1872.
Ideën, V^e bundel — 1873
Ideën, VIe bundel — 1873.
Ideën, VIIIe bundel — 1875-77.

Zijn zwarte tijd gaat van Lebak tot aan zijn kennismaking met G. L. Funke, de schrandere, gulle uitgever, in 1871. Deze betaalde hem eerst 40, later 50 gulden per vel druks, honoreerde het drukproeflezen en schonk hem daarenboven jaarlijks 500 gulden als deel in de winst. Die steun hebben de Funke's ook aan Multatuli's weduwe tot in 1930 uitbetaald.

Tine, aan wie de *Max Havelaar* werd opgedragen, overleed in Venetië op 13 September 1874. Multatuli woonde toen met Maria (Mimi) Hamminck Schepel te Wiesbaden. Hij verzocht zijn beide kinderen bij hem te komen wonen. Zij weigerden. Edu was alsdan 21, Nonnie 17 jaar. Zij weigerden uit haat tegen hun stiefmoeder.

Wat voor een nietdeug Edu eigenlijk was, kwam in de jongste tijd aan het licht. Wel tracht zijn weduwe, die te Nice verblijft, hem wit te wassen, maar 't is de moriaan geschuurd. Dr. Menno ter Braak publiceerde in het Augustusnummer van *Groot-Nederland*, nadien ook afzonderlijk, onbekend gebleven brieven van Multatuli aan J. van der Hoeven, nadat dr. Julius Pée in *Multatuli en de Zijnen* allerlei open-

baar had gemaakt. Wij verwijzen naar deze oorkonden die bewijzen, hoe Multatuli ook *als vader* heeft geleden.

In 1880 kreeg hij van een bewonderaar, dr. Johannes Zürcher, 14.000 mark ten geschenke voor het kopen van een landhuis te Nieder-Ingelheim. Dekker sleet er zijn laatste levensjaren in volle eenzaamheid met zijn tweede vrouw en de kleine Wouter Bernhold, een Duits knaapje dat Mimi bij zich had genomen.

In 1882 werd een huldeblijk op touw gezet. Het bracht 22.500 gulden op. Daarmee werd een lijfrente van 2400 mark aangekocht voor Multatuli en 1000 mark voor zijn gebeurlijke weduwe. Dekker kreeg daarenboven 5700 gulden in kontant geld. De weduwe verloor die lijfrente door de inflatie van de Duitse mark.

Multatuli overleed te Nieder-Ingelheim op 19 Februari 1887, aan asthma. Op 23 Februari werd hij in de lijkoven te Gotha verast.

Zijn as is, benevens die van zijn tweede vrouw, aanwezig in het Multatuli-Museum.

Zijn zoon stierf kinderloos te Nice op 4 Maart 1930. Zijn dochter was gehuwd met Francesco Bassani, professor in de geologie aan de universiteit te Napels. Zij overleed te Capri op 11 Juni 1933. Haar stichtelijke brieven werden in 1934 door de Franciskanen gebundeld. Want Multatuli's dochter is, als de enige van haar zo talrijk geslacht, naar de Roomse belijdenis overgegaan en als een heilige begraven.

Zij liet twee zonen en twee kleinzonen na.

Multatuli's weduwe vestigde zich na Dekkers dood te Amsterdam en gaf er eerst de *Verzamelde Werken* (1888-89) in tien delen bij Elsevier uit, daarna de *Geschiedenis van Woutertje Pieterse, uit de Ideën verzameld door Multatuli's weduwe* (1890, Elsevier, 2 delen) en eindelijk de *Brieven van Multatuli* (1890-96) in tien delen, bij Versluys. Ook de *Multatuli-Bloemlezing* onder het pseunodiem Heloïse.

⁂

Wij hebben het nuttig geacht, Multatuli als beeldenbreker voor te stellen in een kleine keur uit zijn werken. Reeds in de jaren zestig van de vorige eeuw keerde hij zich tegen allerlei wantoestanden en vooroordelen, nam het manmoedig op voor al de nederigen en verdrukten die hij op zijn weg ontmoette, spotte hardvochtig met bijgeloof en onzalig geloof.

Men bedenke dat er *toen* moed nodig was, zoiets aan te durven. Ook in Nederland. De Vlaamse lezer vergete dus niet dat al die diatriben geschreven werden ¾ eeuw geleden... en dat er nog veel actueel is.

Wij hadden graag een bibliographie van de talrijke geschriften over hem ingelast, maar die zou te veel plaats beslaan. Toch willen we wijzen op één studie, die vóór meer dan vijftig jaar, door de Hellenist dr. H. J. Polak aan Multatuli werd gewijd. Men kan de merkwaardige visie op onze schrijver terugvinden in Polak's *Studiën*. (Zutfen, Thieme, 1888.)

Hij schreef o. a. :

« Erkend moet het worden, dat Multatuli ten opzichte van de grondslagen der maatschappij altans allerminst een radikale sloper was. Als hij de straatvegersbezem ter hand nam, dan geschiedde het met de ernstige bedoeling om slechts het vuil voort te bezemen dat de weg versperde en de lucht verontreinigde, maar de onmisbare straatstenen te laten liggen. Noch afschaffing van de eigendom, noch omverwerping van het huisgezin, noch anarchie of zelfs maar verzwakking van het staatsgezag lag in zijn programma. Radikaal sloper was hij slechts op één punt, op dat van de godsdienst.Hij verwierp met onverbiddelijke consequentie alle geopenbaard geloof : niet slechts elke kerkleer, elke dogmatiek, elke theologische wereldbeschouwing, maar geheel en onvoorwaardelijk — bij hoge waardering van letterkundige schoonheden en als dokument van de menselijke geest — alle goddelijke oorsprong en goddelijk gezag van de bijbel. »

Daardoor leggen wij uit, dat Multatuli met zoveel bitsigheid werd en wordt aangevallen. Maar hoeveel van zijn tegenstanders kennen zijn levenswerk ?

Tot het genieten van dit levenswerk willen wij de Vlaamse lezer aanzetten.

Men meent dat ik opsta tegen alles.
Och, als men wist hoeveel dingen ik
voor heilig houd !

MULTATULI.

Het gebeurt meer, dat men de naam die ik geef aan 'n bestaande zaak, aanstotelijk vindt, terwijl ik beweer dat de aanstoot behoorde gegeven te zijn door de zaak zelf, die vaak ruwer verwijt meebrengt dan mijn woorden.

Kan **ik** het helpen, dat er zoveel giftplanten opschieten, om mij heen ? Planten die uitgerukt moeten worden **met** de wortel, als 't mogelijk is... op 't gevaar af, beschuldigd of verdacht te worden, van **lust in uitrukken ?**

Is de landman die de akker zuivert — of tracht te zuiveren — van onkruid, een vriend van dat onkruid?

En als-i de uitgetrokken stoppels verzamelt, en tot bossen bindt, om die te verbranden, ligt er dan wreedheid in zijn ijver ?

Is niet veeleer z'n vernietigings-oorlog tegen woekerplant en onkruid, blijk van betamelijke zorg voor 't graan ?

Is niet strijd **tegen** dwaling, strijd **vóór** waarheid ? oorlog tegen 't **kwaad**, bescherming van het **goede** ?

Ik trek tevelde tegen al wat op zedelijk, maatschappelijk en staatkundig gebied klein, gemeen. bekrompen of benauwd is.

Wat de wijze aangaat, waarop ik die strijd voer, begeer ik m'n volkomen vrijheid te bewaren, zonder achttegeven op gewoonte of school. Wie 't niet aanstaat, voorzie zich bij m'n buurman.

Geen mooipraterij !

Welsprekendheid in de zin die men gewoonlijk aan dit woord hecht, behoort te-huis op de kansel. Het opdringen van ongerijmdheden kan niet lukken zonder zeker *flux de bouche*, dat we aan goochelaars, geestelijken en biologen moeten overlaten. Bij 't nuchter behandelen van zaken — en dit is zowel voor de balie als op de kansel een vereiste — komt het aan op de zaken-zelf, en niet op de manier waarop deze of gene praatspecialiteit de zaken weet voor te stellen. De aangevoerde *feiten* behooren wèl te spreken, en kunnen dan de welsprekendheid van de rhetor zonder scha missen niet alleen, maar worden daardoor in het duister gesteld. Welke waarde heeft de vrijspraak van de beschuldigde, indien men daarbij de bekwaamheid van z'n verdediger op de voorgrond zet ? Welk vertrouwen kan 't Volk stellen in de doelmatigheid van 'n genomen maatregel, wanneer daartoe beslist is onder de indruk der redevoering van 'n mooiprater ? Men bedenke dat het bij behandeling van zaken niet om overreding te doen is, niet om 'n kinderachtige triomf over tegenstanders, niet om de problematische eer van 't laatste woord. De vraag is hoe de *feiten* zijn. Hoe die van elkander afhangen ? Hoe er moet gehandeld worden om ze in de toekomst naar wens te leiden ? En dit doel wordt niet bereikt door oratorische inspanning of overspanning ... ...

De waarde die in-weerwil hiervan, nog bijna overal aan publiekspreken gehecht wordt, legt 'n droevig getuigenis af van de ernst, waarmee men *waarheid* naspoort. Als meest eenvoudig geneesmiddel voel ik me alweer genoopt te wijzen op de wiskundige, die in de harmonie van 't *Zijn*, uitgedrukt in hoeveelheden of uitgebreidheid, de schoonheid van het stipte, de poëzie der juistheid najaagt. Hij vindt dit alles niet in 'n bijzondere wijze van voorstelling, maar in de eenvoudige vermelding van 't gevondene, dat hem uitdrukkingen in de mond legt welke steeds, en in veel hoger zin dan we gewoonlijk dit woord gebruiken, wèlsprekend zijn. Wat daartegen strijdt, noemt hij *Leugen*. En zelfs zonder bepaalde tegenstelling, al wat afwijkt van 't eenvoudig ware, is hem ónwaarheid, en als zodanig 'n gruwel.

(Specialiteiten.)

Geen nieuwe Leugens !

Als de Oosterling die genot zoekt in verdoving door amfioen, en die ten-laatste *behoefte* gevoelt aan vergif, vragen zij : *Wat dan ?* zodra men ze aantoont dat hun denkbeelden rusten op onvaste grondslag.

— Daar is een lek in 't schip ! roept de verschrikte gezagvoerder.

— Ik zal u tegenwerken in het stoppen, tenzij ge mij iets dergelijks in de plaats geeft.

Ik vind beter te varen *zonder* lek.

Telkens moet ik de eis van lekbegerige passagiers aanhoren. Telkens is het :

— Toegestaan ! Dàt is leugen, dàt is verzonnen, dàt is schadelijk ! Maar... wat geeft gij in de plaats ?

Dat wil zeggen : « Welke andere leugen zet gij ons voor, ter vervanging van 't leugengerecht, dat gij ons ontneemt ? »

Ik zou kunnen antwoorden : « *Geen*... ik weet niets ! Ik heb geen gif te bieden, in plaats van 't gif, dat ik, ruw maar welmenend, u uit de hand sla, die zich tot 'n vuist balt, uit ondankbare wrevel over leegte. »

Dit zou ik *kunnen* antwoorden.

Maar liever zeg ik : Zie, ik wenste u te geven *gezonde spijs* !

Ik wenste u te wijzen op *gezag* door *liefde*, op *welvaart* door *rechtvaardigheid*, op *geluk* door *deugd*.

Dat is in één woord : ik wilde u uitnodigen *mens te zijn* ! Ziedaar alles.

Men bedriegt zich, en men heeft u bedrogen, door het *mens-zijn* voor te stellen als iets onwaardigs. Dit doet 'n verkeerd begrepen religie... 't Woord *Godsdienst* komt hier niet te pas.

DE ROEPING VAN DE MENS IS MENS TE ZIJN.

Is deze konklusie u te eenvoudig ? O, ik bid u, wantrouw alle slotsommen die *niet* eenvoudig zijn.

(Minnebrieven.)

Er is maar één Adel.

Toen de boeren der middeleeuwen te-hoop liepen, bleek er spoedig dat de ridders de sterksten niet waren, et dat ze alleen de meester spelen konden, zoolang de goê-gemeente vergat dat er verzet mogelijk was.

En gij, eenvoudige lieden van gezond verstand, bedenkt

dat de tabbert der geestrovende leugensprekers onzer dagen niet van sterker maaksel is, dan de harnassen der goed- en geldrovende dieven van adel.

Er is maar één adel. Eén adel, die harnas behoeft noch tabbert. Zijn strijdperk is het *licht*. Zijn schild is de *waarheid*. Zijn kamprechter de *Geschiedenis der mensheid*. En zijn zwaard is het WOORD.

(Over Vrije Arbeid.)

Geen verstand van... Vogels.

Mijn vriend Ornis kocht na de dood zijner vrouw, tot afleiding wat vogels. Als ik de smart over 't verlies van z'n wederhelft moet afmeten naar de hoeveelheid pluimgedierte dat haar verving, moet ik erkennen dat-i zeer bedroefd geweest is, want het getal zijner vogels was groot. Hij had vinken met ogen en blinde vinken ; kanarievogels, zwarte, groene, gele ; zeventien soorten van duiven ; voorts papegaaiën, kakatoea's, lijsters, kraaien, eksters, kippen, raven, pauwen, eenden, kalkoenen, ganzen, korhoenders, kasuarissen, struisvogels, en nog meer... te veel om te noemen, juist als de vaderlandse zeehelden in 'n schoolboek.

Hoe-i gekomen was aan die verzameling weet ik niet, en dat doet ook niets tot de geschiedenis die 'k vertellen wil.

Op zekere morgen moest Ornis uit de stad. Zijn afwezigheid zou van enige duur zijn.

— Beste vriend, zeide hij, ik doe een beroep op uw vriendschap.

Ik houd niet van die beroepen. Want er zijn mensen die de vriendschap *à la lettre* nemen, en van zulke beroepen een beroep maken.

dat de tabbert der geestrovende leugensprekers onzer dagen niet van sterker maaksel is, dan de harnassen der goed- en geldrovende dieven van adel.

Er is maar één adel. Eén adel, die harnas behoeft noch tabbert. Zijn strijdperk is het *licht*. Zijn schild is de *waarheid*. Zijn kamprechter de *Geschiedenis der mensheid*. En zijn zwaard is het WOORD.

(*Over Vrije Arbeid.*)

Geen verstand van... Vogels.

Mijn vriend Ornis kocht na de dood zijner vrouw, tot afleiding wat vogels. Als ik de smart over 't verlies van z'n wederhelft moet afmeten naar de hoeveelheid pluimgedierte dat haar verving, moet ik erkennen dat-i zeer bedroefd geweest is, want het getal zijner vogels was groot. Hij had vinken met ogen en blinde vinken ; kanarievogels, zwarte, groene, gele ; zeventien soorten van duiven ; voorts papegaaiën, kakatoea's, lijsters, kraaien, eksters, kippen, raven, pauwen, eenden, kalkoenen, ganzen, korhoenders, kasuarissen, struisvogels, en nog meer... te veel om te noemen, juist als de vaderlandse zeehelden in 'n schoolboek.

Hoe-i gekomen was aan die verzameling weet ik niet, en dat doet ook niets tot de geschiedenis die 'k vertellen wil.

Op zekere morgen moest Ornis uit de stad. Zijn afwezigheid zou van enige duur zijn.

— Beste vriend, zeide hij, ik doe een beroep op uw vriendschap.

Ik houd niet van die beroepen. Want er zijn mensen die de vriendschap *à la lettre* nemen, en van zulke beroepen een beroep maken.

— Ik ga uit de stad, vervolgd-i, en weet niet hoe ik 't zal aanleggen...

— Wel... neem 'n plaatsbriefje op de spoor...

— Neen, dat is 't niet... ik weet niet hoe ik 't zal maken met m'n vogels...

— Als gij ze meenaamt, stelde ik voor.

— Dat gaat niet, om de kosten. Bovendien... Liwi is broeis...

Liwi was 'n jeugdige kanarievogel die *Partant pour la Syrie* floot.

— Wel laat dan uw vogels thuis...

— Men ziet wel dat ge nooit getrouwd zijt geweest... dat gij nooit vogels hebt gehouden. « Laat ze thuis » is fraai gezegd ! Wie zal er op passen, als ik weg ben ? Wie zal ze toespreken, voororgelen, eten geven, reinigen ?

— Ah zo... is dat de zaak ! En uw beroep op mijn vriendschap...

— Ja, dat is de zaak. Ik wilde u verzoeken, gedurende mijn afzijn, u te belasten met de zorg over m'n vogels.

— Ik heb veel bezigheden...

— Stel ze uit. M'n vogels...

— M'n vader is ziek...

— Wat doet dat 'r toe ? M'n vogels...

— M'n kinderen hebben de mazelen...

— Warm houden. M'n vogels...

— Lieve Ornis, ik heb geen verstand van vogels...

— Hoe...

— Geloof me, ik heb nooit vogels gehouden... Ik weet waarlijk niet hoe ze moeten behandeld worden.

— Dat maakt 'n onderscheid. Ge doet zeer wel me dat te zeggen. Dan zal ik trachten iemand te vinden wien ik mijn lievelingen kan toevertrouwen.

En Ornis liet mij met rust, eindelijk : *omdat ik geen verstand had* van vogels.

Die goeie Ornis stoorde zich niet aan de ziekte van m'n vader, niet aan de ongesteldheid mijner kinderen, hij stoorde zich aan niets... tot op 't ogenblik dat ik verklaarde *geen verstand van vogels te hebben !*

Dàt was 'n reden ! Op *die* betuiging trok-i zijn verzoek in !

Geen verstand van vogels ! Hoe... Zou-i z'n vinken laten behandelen als kraaien, en z'n eksters als kalkoenen ? Zou-i aan mijn onkunde overleveren het talent van Liwi die door broeien en fluiten aanspraak had op dubbele zorg ? Zou-i de oren van de gevoelvolle tortels laten kwetsen door de wulpse melodieën van 't orgel der vlasvinken ? Zou-i bij vergissing in 't voedsel, als te verwachten was van 'n onbedreven hand als de mijne, de tedere maag van 't winterkoninkje blootstellen aan de hoefijzers en oude pantoffels die 'r overblijven van 't ontbijt der kasuarissen ?

Neen, neen, honderdmaal neen ! Ik had geen verstand van vogels... ik was dus niet waardig ze te bewaken en te verzorgen.

En als ik bereken dat het getal kinderen op de wereld omtrent zeshonderd-miljoen is...

En dat die kinderen worden « gehouden » door drie of vierhonderd-miljoen mensen, die voor 't meerendeel geen verstand hebben van vogels...

Ach, dan moet ik m'n venster openen, om niet toe te

geven in 'n stemming als die van 't winterkoninkje na zo'n verkeerd ontbijt.

(Ideën.)

Opvoeders.

Zij (de ouders) zijn 't die de kinderboekjes kopen en de onderwijzers kiezen, en worden waarschijnlijk dàárom in sommige opvoedkundige werken zo walgelijk gevleid. De lezer staat verbaasd over al de deugd van Vader en Moeder, die 'n kind volgens die werkjes in z'n binnenkamer te aanschouwen krijgt, en behoorde verwonderd te zijn daarvan zo weinig waar te nemen in de maatschappij. Papa en Mama stelen niet, vloeken niet, liegen niet, twisten niet, lasteren niet, gooien geen glazen in. Of ze de specialiteit van onmenselijke bravigheid zó ver drijven, dat ze niet eten en drinken ook, is me nooit gebleken, maar me dunkt het hoort er zo bij. En... de kunde ! Papa weet alles. Hij is de « bevoegde » persoon om alle geheimenissen op te lossen, alle duisterheden te verklaren. Niets weet-i niet, precies 'n rechter ! Maar, lieve mensen, ziet eens om u heen, en let eens op al de vaders, die in hun binnenkamer benoemd worden tot specialiteiten in volkomenheid ! Het kind — dat *niet* om zich heen ziet, en dit dan ook nog niet kan — schikt zich, en vervalt van de ene specialiteit in de andere. Want weldra neemt de onderwijzer z'n niet zeer bescheiden plaats op de troon der volmaaktheid in. Daarop volgt de dominee, een « bevoegde » persoon alweer, om te vertellen wie, wat en hoe God is. Hij weet dit precies, want... hij is *specialiteit* in onbegrijpelijke dingen. 't Is zijn « vak » ...

... ...

Zeker, zeker, de specialiteiten in « bevoegdheid » vormen 'n keten, die van 't allerlaagste tot het hogere, hoge en allerhoogste loopt ... ...

of van het meisje is daartoe nog te bekrompen — maar hierom zo nadelig werken, wijl de kleine mens gewoon raakt, in plaats van de vraag : *wat is waarheid ?* zich telkens deze andere vraag voor te leggen : *Wat zegt hierover de baker zó of zó ? Hoe oordeelt de heilige die en die ? Hoe luidt de jurisprudentie van den Hove ?*

De ziel moet zich vergenoegen met nagemaakte spijs, en raakt zodoende onbekwaam tot het verteren van gezonde kost. Heb ik onrecht, dat verzwakken der geestelijke magen te rangschikken onder de rubriek : belemmering van 't streven naar waarheid ? En is 't niet wreed elke nieuw-aangekomene op het reeds zo moeilijke pad van 't leven, 'n vracht vooroordelen te dragen te geven, waaronder hij óf bezwijkt óf welker verwijdering hem zoveel moeite kost, dat hem ten-laatste èn tijd èn kracht ontbreken, om de leeggemaakte ruimte te vullen met wat beters ?

Wat mij betreft, ik had schrijnwerken kunnen leren in de tijd die ik besteed heb aan de Koningen van Juda en Israël.

Schrijnwerken kan ik nog niet, maar die koningen heb ik vergeten. Dat is *iets* gewonnen.

(Ideën.)

Opvoeding.

Veel ouders en opvoeders die hun kind streng berispen over 't zeggen van 'n onwaarheid, schamen zich niet over de éne grote leugen der gehele opvoeding. Ze nemen kwalijk dat er een distel groeit op 't veld dat zij-zelf maakten tot een wildernis.

(Ideën.)

Een Voorbeeld van Schoolboeken-wijsheid.

Vooreerst dan moet ik erkennen, eerst zeer laat enig begrip gekregen te hebben van 't woord : *geschiedenis*. Deze klank vertegenwoordigde mij de gedachte aan 'n klein blauw boekjen, op welks schutblad de verklaring stond, dat *geen exemplaren voor echt erkend werden dan aldus door de auteur ondertekend.*

En daaronder 'n krul. Men kon er de schoolmeester uit proeven. Op de eerste bladzij werd de schepping in weinige regels afgedaan. Henoch, Noach, Abraham, Mozes, David, Salomo, Herodes vormden zovele sporten om tot Jezus te komen. Dit alles besloeg slechts 'n klein deel van 't boekjen, en de auteur maakte in z'n noot de bescheiden opmerking, dat-i de gewijde zaken aan de katechiseermeester overliet. Dit was billijk. Geef den katechiseermeester wat des katechiseermeesters is ! Wat de profane geschiedenis aangaat, leerde ik uit m'n boekje allerlei zaken die ik niet begreep, maar de slotsom luidde, dat Nederland eigenlijk de spil was, waarom alles draaide. Engeland, Duitsland, heel Europa waren bijzaken, *parerga* van de Nederlandse grootheid. Het slot — Napoleon was toen pas 'n jaar of acht dood — was 'n dankzegging aan de Heer, die alles zo wèl gemaakt had... en 't scherm viel. Dat boekje was mij de Geschiedenis. Ik zat er op, ik sliep er mee. Ja, in geval van nood sloeg 'k er 'n kameraad mee om de oren. Men zie hieruit dat het misbruiken der Geschiedenis ouder is dan de twisten over Heiligerlee.

Maar heel vreemd keek ik op in '30, toen de mare ging : er komt 'n nieuwe geschiedenis. België is afgevallen ! Ik had

tergoedertrouw geloofd, dat alles *uit* was, en dat er niets meer bij kon. Het gevlekte ondier was immers, met Gods hulp, door Willem Theseus van Oranje verslagen, en 'n andere Willem — bijgenaamd *vader* — regeerde over « 't vrije Nederland ». Hoe is 't mogelijk, dacht ik, nog iets daarbij te voegen ? En zóver ging ik in m'n verering van 't blauwe boekje, dat ik 't in Februari 1831 den braven Van Speijk heel kwalijk nam, 'n heldendaad te hebben gedaan, die niet stond op *mijn* lijstje van vaderlandse zeemirakels.

(Ideën.)

Opvoeder, wees waar !

Iemand die, van Christendom geboren, later de onwaarde inziet der onverteerbare vertellingen die men hem reikte als voedsel voor de geest, in z'n jeugd, *kan* bij 't veranderen van zijn begrippen daaromtrent, blijven vasthouden aan de waarheidsliefde, aan de oprechtheid zijner ouders, en tevens aan de deugden die zij hem, *naast* het zogenaamd Christendom, hebben ingeprent. Maar de zoon van de vrijdenker moet de vader verachten, die de moed niet had z'n eigen kind deelgenoot te maken van zijn meningen omtrent zaken, welker kennis voor 't kind van zo hoog belang is.

(Ideën.)

Aan mijn Kinderen.

Ge zijt nog wat klein, en zoudt me nu niet begrijpen. De tijd zal komen dat gij leest wat ik hier zeg. Welnu, als ik me ooit tegen u beroep op mijn vaderschap... lacht me uit !

Als ik u ooit onderdanigheid voorschrijf... bespot mij !

Als ik ooit liefde van u vorder... omdat... omdat... omdat... hoe zal ik zeggen ?

Liefde, omdat er eenmaal iets geschiedde, waarbij ik volstrekt niet dacht aan u ; liefde, omdat ik iets verrichtte vóór gij bestondt ; liefde, omdat...

Vult aan, kinderen, gij zult dit kunnen als ge rijp zijt om te lezen wat uw vader schreef, vult aan...

Als ik ooit liefde vorderde, dáárom... Werpt mij met vuil !

Lacht me uit, bespot mij, werpt mij met vuil, als ik ooit onderdanigheid of liefde vorder... dáárom !

Verbeeldt u dat de bijbeltekst in de « Geboden » verknoeid is door vertalers. Ja, ja, zó is het. Gelooft me, er staat : *haat uw vader, dan zult gij lang leven !* Beproeft het eens !

Ik wou wel eens 'n « Heer » zien, die de macht had u te beletten uw moeder lief te hebben, al loofde hij tien lange levens uit, in tien landen tegelijk ! Met of zonder bijbeltekst, met of zonder gebod, zullen zij en ik uw liefde weten te verdienen dóór liefde. Wie dat niet kan heeft op liefde geen aanspraak !

Uw *onderdanigheid* zal bestaan zolang en voor zover mijn geest meer ontwikkeld is dan de uwe, omdat ik 'n paar tientallen jaren vroeger begonnen ben. Die spanne tijds zult ge weldra hebben ingehaald, daar ik helaas zo dikwijls staan bleef op m'n weg !

Kinderen, ge zult me niets te danken hebben dan wat ik voor u deed nà uw geboorte, en zelfs dat niet. De liefde vindt haar loon in zichzelf.

Och, waart ge reeds zover dat ge m'n ideën kondet lezen, en alles wat ik bewaar voor u alleen. Och, hoorde ik 't reeds:

— Wij hebben u lief, o vader, maar ge hadt daartoe niet nodig onze *vader* te zijn !

(Ideën.)

In gods Naam.

In *gods* naam stuurt men z'n kinderen naar katechisatie of biechtstoel. In *gods* naam laat men ze biologeren door 'n geestelijke. In *gods* naam verwaarloost men verstand, hart, karakter, wilskracht, eergevoel...

(Ideën.)

God ?

Hij is er NIET, of hij MOET GOED zijn, en vergeven
Dat wij hem niet begrijpen. 't Stond aan hem
Zich te openbaren, en dit deed hij NIET. Had hij 't [gedaan
Hij hadde 't zó gedaan dat niemand twijflen kon,
Dat ieder zeide : ik voel hem, ken hem en versta hem.

Wat anderen nu beweren van die God te weten
Baat MIJ niet. Ik versta hem NIET. Ik vraag waarom
Hij zich aan anderen openbaarde, en niet aan mij :
Is 't ene kind de vader meer nabij dan 't andre ?
Zolang één mensenzoon die God niet kent,
Zolang is 't laster te geloven aan die God !

(Het Gebed van de Onwetende.)

Er is geen God, of hij moet goed zijn !

« Er is *geen* God, of hij moet *goed* zijn ! » Laat de theologen — 'n grappig woord : mensen die wat weten van God... mensen die u wat kunnen zeggen over God... mensen die gestudeerd hebben in God, *Godgeleerden* — laat de theologen tegenspreken dat Hij *goed* is, als zij durven.

Ach ja, ze durven dit ! Ze vertellen lange geschiedenissen — troostelozer nog dan de mijne ! — over verdoemenis en hel ! En, let wel, zij die zulke geschiedenissen *niet* vertellen, deugen minder dan de anderen, die tenminste konsekwent zijn bij gebreke van wat beters, want in hun Bijbel *staan* die aardigheden. Zoek maar op : eeuwig vuur, tandengeknars, onsterfelijke wormen... 't is plezierig !

(Specialiteiten.)

Godgeleerdheid.

Wat 'n professer of dokter in de H. Theologie eigenlijk leraart, is mij 'n raadsel. Zijn niet al z'n hoorders even goed als hij-zelf doorkneed in de dingen die hij te vertellen heeft ? Zó meende ik altijd. Wel verneem ik nu-en-dan dat er... 'n nieuw licht ontstoken wordt, waarmee men de donkere mysteriën zal helder maken die sedert de « Openbaring » schitterden van duidelijkheid, maar iets *nieuws*, iets *ongekends* kan toch, dunkt me, niet geleverd worden op 'n gebied waar men de gewone sterveling z'n wuftheid verwijt, noch in 'n wetenschap — noem ik 't goed ? — die zich tot taak stelt de wispelturige wereldmens van die fouten te genezen. God, Christus, Onsterfelijkheid staan als rotsen. Het « Geloof » in die rotsen is... 'n rots. Eilieve, wat valt

er nu verder op al die rotsen te ploegen, te eggen, te zaaien, en te wieden ? Zónder al die arbeid immers — en dit is juist de prettige eigenschap van 'n behoorlijke rotsgrond — zal de oogst, om me nu eens heel matig uit te drukken, wonderbaarlijk groot zijn. Waarom zich dan zoveel moeite getroost om die edelmoedige bodem om te spitten, te bemesten, te omheinen ? Ik mag 'n rots worden als ik 't begrijp.

(Specialiteiten.)

Pauselijke Onfeilbaarheid.

De tegenwerpingen : « hoe kan men een aan allerlei menselijke onvolkomenheden onderworpen *mens* onfeilbaar heten ? » en « wat al pausen die dwaasheden begingen, of zelfs misdaden ! » houden geen steek. Het is voor de gelovige katholiek die de eenheid der kerk bewaard wil zien — en juist *dit* is de eis van 't katholicismus — de vraag niet, of zeker persoon, die men paus maakte, dwalen kan, maar : of men niet tot handhaving van die eigenaardige eis der kerk, behoefte heeft aan... 'n markeur (1), wiens *konventioneel* gezag de vrede onder de spelers bewaart ? De protestantse wijzigheden op dit punt, komen vrij bespottelijk voor in lieden die eerbied hebben voor allerlei apokriefe documenten, voor de wartaal van deze of gene profeet of apostel, en die zich deemoedig buigen onder de uitspraken van Calvinus, van Luther, van de *Heidelberger*, van de *Dordtse Synode*. « Wij niet, roepen hier de modernen, *wij* erkennen slechts als waarheid wat wijzelf onderzochten en inderdaad voor waar erkennen ». Deze betuiging zou 'n gelukwens

(1) Zie « Rechtspraak en Rechter ».

waard zijn, wanneer ze in allen opzichte met de werkelijkheid overeenkwam, en als ze niet geuit werd door de mensen, die toch in 't maatschappelijk leven telkens zeer katholiekelijk hun mening onderwerpen aan de opinie van deze of gene specialiteit, zonder nog daarbij zich te kunnen beroepen op traditie, op piëteit, op behoefte aan eenheid en tucht, of wat dies meer zij.

(Specialiteiten.)

De Heilige Schrift.

En ook zonder die verstandbedervende invloed van de vertellingen, waarop het christendom gegrond is, hoe kunnen de ouders hun kinderen een boek in handen geven dat onovertroffen is in schandelijke taal en walgelijke vuiligheden ?

(Ideën.)

*
**

Zonderling, dat de christenen die naar hun zeggen, de zaligheid uit de bijbel halen, zó gauw verzadigd zijn van die zaligheid ... ...

Ik ken veel christenen die hun bijbel nooit inzien — dat dan ook 't enig middel is om christen te blijven ... ...

Aan 't meerendeel der christenen, die boos op me zijn omdat ik veel afkeur in die bijbel, vraag ik met succès : hebt ge 'm gelezen ? ... *gelezen* ? ... indedààd : *gelezen* ?

(Ideën.)

*
**

Onlangs in Spanje zijn — naar 'k lees in de nieuwsbladen — twee personen veroordeeld tot de galeiën « wegens verspreiding van de bijbel ».

Ik vind dat vonnis schandelijk. Laat me dit vooraf zeggen, opdat niemand het recht hebbe voor te wenden dat ik partij trek voor zulke barbaarsheid.

Maar, ééns aannemende dat zo'n straf mocht worden toegepast op 't verspreiden van een boek...

Aannemende dat die straf behoort te zijn in overeenstemming met de nadelen die 'r uit de verspreiding en 't lezen van zo'n boek voortvloeien, en hier en daar werkelijk voortgevloeid zijn...

Dat alles aannemende... is 't vonnis waarbij twee personen in Spanje zijn veroordeeld tot de galeiën, om 't colporteren van de bijbel, rechtvaardig en niet te streng.

(Ideën.)

Hoe God dienen ?

Wanneer wij 't woord « God dienen » opnemen in de zin van « hem aangenaam zijn », dan behoren wij tevens te stellen, dat het hem « aangenaam wezen zou » : *IEDER te doen weten wat hem aangenaam is.*

(Ideën.)

*
**

— Maar, zeggen de vromen, wij weten wèl wat *onze heer* aangenaam is... hij heeft zich verwaardigd ons dat te openbaren.

— Ei zo ?... Laat eens horen ?

Eerste vrome : « Hij begeert psalmen ».

— Neen, roept de *tweede vrome,* ik vereer hem door in de ronde te draaien.

Derde vrome : « Ik spreek door de neus... dat doet hem zeker plezier. »

Vierde vrome : « Ik verveel me alle Zondagen tot zijn eer. »

Vijfde vrome : « Ik ontbijt met Ezechiël. »

Zesde vrome : « Ik lees alle dagen in 'n boek dat hond noch kat verstaan kan. Als-i daarmee niet gediend is, verklaar ik hem voor zeer exigent. »

Zevende vrome : « Dat alles is 't rechte niet... de ware manier om hem in 'n goed humeur te helpen, is een groot huis te bouwen, en eens in de week daarin bij elkaar te komen, om te luisteren naar iets dat men evengoed weet als die 't vertelt, en evenmin begrijpt als hij-zelf ».

Achtste vrome : « Ik roep gedurig dat ik 'n ellendeling ben, onbekwaam tot alle goed. Dat moet hem 'n prettige indruk geven ».

Negende vrome : « Ik soupeer viermaal 's jaars op klaarlichte dag ».

Tiende vrome : « Ik onderzoek zijn wezen, en verschaf hem wat afleiding door de verklaring dat hij driedelig is. »

Elfde vrome : « Gekheid !... Moderne theologie... geloof met scheikunde... dàt is 't ware ! »

Twaalfde vrome : « Glad mis... kabeljauw op Vrijdag... daar houdt-i van ».

Dertiende vrome : « Alles fout ! Niemand uwer weet het... men moet... »

— Halt, dertiende vrome ! *Niemand uwer weet het...*

(Ideën.)

Ziel.

Als ik 't woord ziel noem, doe ik dat bij wijze van spreken. Als ik iets stel tegenover stof, doe ik dat bij wijze van

spreken. Als ik zeg : God, doe ik dat bij wijze van spreken.

Want ik weet niet wie *God* is. Ik weet niet wat *ziel* is. En wat buiten *stof* is, weet ik niet.

Onsterfelijkheid.

Onsterfelijkheid zonder eeuwigheid is 'n koord met één eind.

⁂

(Ideën.)

— Juist, zeggen zij, die onsterfelijkheidsgeleerdheid maakten tot een beroep, juist dat verlangen is een *bewijs* voor uw onsterfelijkheid.

— Ei, ik heb vurig verlangd naar véél zaken, die toch...

— Misschien waren ze niet goed voor u...

— Dat is zo. Als ik nu maar zeker was, dat de onsterfelijkheid goed voor me wezen zou...

(Ideën.)

⁂

Heine dacht aan onsterfelijkheid, toen-i 'n paar netgesmeerde laarzen zag staan bij 'n graf.

Eilieve, als nu eens de meid van de doodgraver daar 'n slaapmuts had te bleek gelegd ?

(Ideën.)

⁂

Komaan, meneer A, B of C, weest oprecht, vindt ge 't voor 'n schepper, voor de natuur, voor wie dan ook die... de goedheid had u daar te stellen, wel de moeite waard, u eeuwig te bewaren ? Hebt gijzelf niet weleens wat gemaakt dat u naderhand verveelde, dat u in de weg stond, dat 'n plaats innam die gebruikt kon worden voor wat beters ?

(Ideën.)

Godsdienst is nodig.

— Godsdienst is nodig voor de zedelijkheid.

— Welke godsdienst ?

— De christelijke.

— Zoudt ge dan 'n booswicht zijn als uw papa 'n Turk geweest was ?

(Ideën.)

⁂

— Godsdienst is nodig voor 't volk.

— Geef dan aan de dominees tractement, rang en kostuum van politiekommissaris.

(Ideën.)

⁂

— Geloof me, zonder godsdienst ware 't volk niet te regeren.

— Nogeens, zonder welke godsdienst ?

— Zonder de onze... de wàre.

— Honderde volken zijn — en worden — geregeerd zónder uw godsdienst.

(Ideën.)

⁂

— Toch geloof ik, dat onze godsdienst nodig is om 't volk in toom te houden.

— Ik verdeel uw mening in twee : *dat het zo wezen zou* en *dat gij 't gelooft*. Op 't eerste heb ik reeds geantwoord.

En 't andere, uw geloof aan die intomende macht der godsdienst... ik geloof niet aan *uw* geloof, zolang daarvan de oprechtheid niet blijkt : door de armoede der notarissen, door intrekking van 't politiewezen, door afschaffing uwer wetboeken...

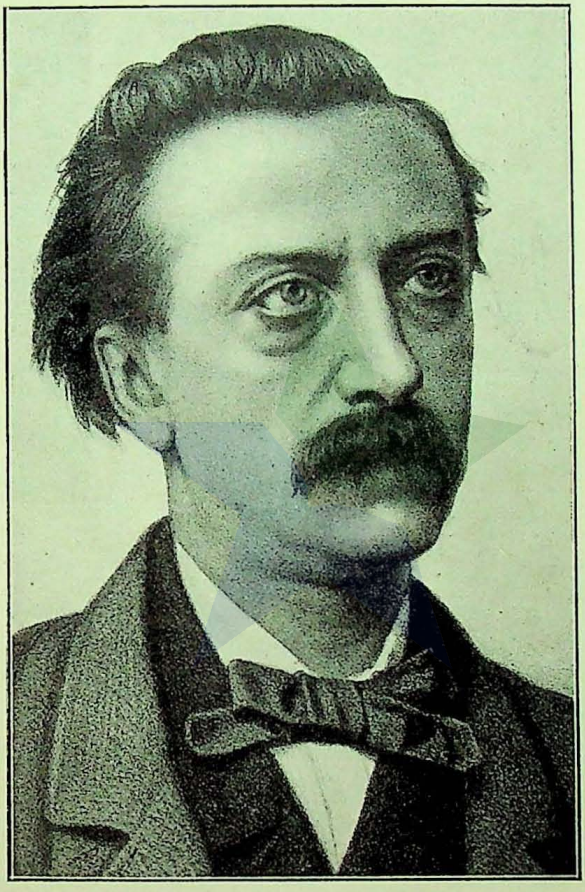

Alex Statuli

lied ter ere van de Schepper die Deszelfs schepselen overlaadt met weldaden...

— Zingen die wurmen mee, papa ?

(Ideën.)

Twee knapen vielen in 't water. « Door Gods goedheid » werd één gered.

De andere verdronk...

Door Gods kwaadheid ?

(Ideën.)

Spotten met heilige Zaken.

Spot met zogenaamd « heilige zaken » bewijst niets tegen die zaken, maar wekt de tragen op, en geeft de vreesachtigen moed : *tot nadenken over de vraag : of die zaken wel heilig zijn ?*

(Ideën.)

De vromen maken 'n god, takelen die bespottelijk toe, en als ik dan *spot met die bespottelijkheid* zeggen ze dat *ik* iets heiligs aantast.

(Ideën.)

...Zie Victor Emmanuël die 't erfdeel van Petrus inslikt. Tóch *Zoon der Kerk !* Zie al die protesten tegen pauselijke Onfeilbaarheid — tegen de vochtigheid van water — tóch *katholiek !* Zie de modernen die 't bijgeloof hebben afgezworen... tóch aanhangers van de leer die op bijbelteksten gegrond is !

(Ideën.)

Jezus.

O, 't is zo jammer dat we geen waar « Leven van Jezus » hebben ! Dàt zou 'n « mooi boek » wezen, zo als ze dat noemen. Waarschijnlijk zouden we een *mens* leren kennen, dat wil wat meer zeggen dan een god, of half-god, of God, al naar men wil.

(Ideën.)

⁂

Er zijn weinig — neen, geen — geschiedkundige personen, die 'k zo liefheb als Jezus. Och, ik wou hem zo graag kennen in z'n fouten ! 't Is onmogelijk dat iemand die Jezus houdt voor zondeloos, hem zó lief hebben kan als ik.

Er is een zotte begripsverwarring in de mening dat ik 'n vijand van Jezus wezen zou. Van de duizend en één Christendommen, ja !

En ik beweer dat Jezus in *die* vijandschap mijn bondgenoot wezen zou.

(Ideën.)

⁂

Jezus heeft veel schoons gezegd. Maar 't schone dat hij gezegd heeft beslaat geen halfvel druks.

(Ideën.)

⁂

Jezus moet veel gezegd hebben dat niet in de bijbel staat. Daaronder moet veel schoons geweest zijn. Er staat van Jezus veel in de bijbel wat Jezus niet kan gezegd hebben.

(Ideën.)

⁂

Jezus is slecht getekend in de bijbel. Wie dat niet voelt, is Jezus' vriend niet. Om Jezus te waarderen moet men de bijbel wegwerpen.

(Ideën.)

⁂

Och, wat zou 't Jezus smarten, als hij 't weten kon dat men z'n blijde boodschap zou verhanselen, opknappen, omkeren, oplappen en weerlappen, als 'n oud kleed !

(Ideën.)

⁂

Ik heb in veel opzichten eerbied voor Jezus, maar niet voor 't zogenaamd Christendom. Er zijn door Jezus dingen gezegd die 'k geloof — schoon ik ze niet geloof *omdat* hij 't zeide. Ik ontken 't bestaan van dat Christendom. Ik heb 't nooit ontmoet, nooit waargenomen, en ben overtuigd dat Jezus, op aarde terugkomende, heel verwonderd wezen zou te horen, dat men zich naar hem noemde.

(Ideën.)

⁂

Jezus ontmoette een evangelie en vraagde : Wie zijt gij ?

(Ideën.)

⁂

Geen schoner beeld dan 't beeld van « de laatste Christen » !

(Ideën.)

Jezus' Naam niet misbruiken !

« Jezus *maakte zulke goede wijn* »... goed, heren, best... het doet me genoegen voor hem en z'n tafelvrienden. Gebruikt gijzelf ervan, zoveel u lust... benevelt u, zoveel

u aanstaat... maar, eilieve... maakt niet *mijn* broeders dronken, mijn broeders, de MENSHEID, die te *arbeiden* heeft, en geen tijd tot uitvieren van wondergelovige haarpijn.

« Jezus *zweette druppelen bloed* »... goed, heren, mij wèl, als gijlieden dat nodig oordeelt tot heil uwer ziel... ik heb er niets tegen... mits gij slechts die vertellingen niet misbruikt als middel, om bloed te doen zweten door *mijn* broeders : de MENSHEID.

« Jezus *voer ten hemel* »... best, heren, wij wensen hem hartelijk goeie-reis, en zijn benieuwd, of-i Quirinus heeft ingehaald, die zeven eeuwen voor hem, vertrok langs dezelfde weg... Alles zeer goed... volgt hèm, hèn en de velen, die even wolkerig verdwenen... vliegt mee op, allemaal... indien soortgelijke lichtheid u dringt tot zo verheffende locomotie... maar och, laat *mijn* broeders omlaag, mijn broeders : het MENSDOM, dat *werken* moet op de velden benéden.

« Jezus *was half-god, kwart-god, helemaal god* »... mooi, schoon, heerlijk, prachtig, al wat ge wilt ! Verknoeit, verdraait, vervormt, verbakt en verkracht z'n natuur, zoveel maar enigzins mogelijk is, of onmogelijk... maar, ik bid u — dat is : in naam der heilige waarheid, beveel ik u ! — houdt op met verdraaien, verkrachten en verknoeien van de natuur *mijner* broeders : van 't MENSDOM.

« Jezus *was mens, van gelijke beweging als wij* »... zegt ge. Welnu, misbruikt dan niet zijn voorbeeld, als middel

om *mijn* broeders : de MENSHEID te verderven, en te doemen tot redeloosheid, door uw liederlijk onderricht in onanie van de ziel.

(Ideën.)

Bidden.

Bidden is : aan die schaar vragen of ze zo goed wil zijn, ditmaal niet toe te happen, wijl er iets tussen haar kaken ligt, dat we gaarne wilden héél houden.

(Ideën.)

⁂

Op 'n hoge toren stond 'n moeder met haar kind. Het kind viel 'r uit de armen.

Terzelfdertijd viel 'n ander voorwerp. Het was van omvang, als 't kind. De aantrekking naar de aarde, de tegenstand der lucht... alles was bij dat voorwerp als bij 't vallend kindje.

Maar 't kindje *leefde*, en had 'n moeder die zich de haren uittrok van wanhoop.

Aan 't ander voorwerp was niets gelegen.

— O God, o God, mijn kind, mijn lief kind ! jammerde de moeder. O God, bewaar mijn kind !

Niemand bad voor dat ander ding.

En naast elkaar daalden de beide vallende lichamen, met gelijke snelheid.

En de natuur — 't was vóór Newton... toch wist ze precies hoe ze moest laten vallen ! — de natuur ging haar gang. Zij berekende heel kalm de vierkanten ; lette op méér tegenstand beneden, waar de lucht minder ijl is ; trok dat meerdere af van de snelheid...

Nog eens riep de moeder :

— O God, mijn kind !

't Kind viel te pletter. De moeder die vergeefs gebeden had, stierf. De vader van 't wicht werd krankzinnig... enz.

Maar de zak met kurk, of de ham, of wat het wezen mocht dat met het kind gelijk viel van die toren, bléét 'n zak met kurk, of 'n ham, en zag er uit of 'r niets gebeurd was.

Toch was er niet gebeden voor de kurk.

Of het zo *goed* is ? Zeker, zeker ! De minste verwarring, de minste afwijking zou ongeluk stichten, oneindig groter dan 't sterven van 'n kindje.

Ik vertel die historie, niet om een aanmerking te maken op de natuur, maar om te doen in 't oog vallen dat bidden niet helpt, en dat men z'n kind goed vasthouden moet, als men er mee op 'n toren staat.

Want, ook dáárvoor zorgt de natuur, als men dát doet, zal 't niet vallen. Hierin is ze even wis als in 't toepassen der wetten van Newton, dat is : van *haar* wetten die Newton bestudeerde voor 'n klein deel.

(Ideën.)

Wonderen.

Wie aan God gelooft, moet wonderen aannemen, d. i. afwijkingen van de regelen der natuur.

(Ideën.)

Het Wonder van de Heilige Dionysius.

In zeker land heerste beweging, onrust, tweespalt... *agitatie*. Er bestond een verschil van gevoelen, dat zeer diep

ingreep in alle mogelijke « eerste beginselen ». Vaders haatten en onterfden hun zonen. Vrouwen verlieten hun mannen, winkeliers hun geldbank en toonlâ... neen, zóver ging de agitatie niet, maar ze ging toch héél ver.

Wijl die *agitatie* nadelig werkte op de loop der zaken — zoals *alle* agitatiën —, werden er zeventig wijze lieden benoemd — septuaginta, een omineus getal — zeventig wijzen alzo met witte haren en overvloeiende van persoonlijke geachtheid,om de zaak die 't volk zo agiteerde, tot klaarheid te brengen.

Die wijzen dachten diep na, en spraken veel. Zij spraken veel, en dachten soms zeer diep na. Enigen spraken veel zonder zo heel diep na te denken. Ook waren er die spraken zonder nadenken in 't geheel.

En onder hen die spraken, waren er die verstaan werden, van tijd tot tijd.

Maar onder de sprekers die verstaan werden, werd er geen enkele begrepen.

Ik laat nu daar of ze niet *wilden* begrepen worden — of men zich in 't land, waarvan ik spreek, toelegde op *duitenplaterij* — maar zeker is 't dat, na lang getwist, na veel gespreks, het volk even wijs was als te voren.

Vaders hielden zich onophoudelijk bezig met onterven hunner zoons. Winkeliers... neen, zóver ging de agitatie niet, maar toch altijd door, héél ver.

En de wijzen werden hoe langer hoe witter van haren. En hun persoonlijke achtenswaardigheid werd gedurig achtenswaardiger. En zij spraken... zij spraken...

Maar de agitatie duurde voort. Het volk werd niet wijzer. Vaders... ge weet de rest.

De deftigheid der septuaginta klom tot hoge ernst.
Hun ernst werd plechtig.
De plechtigheid ging over in 't aandoenlijke.
't Volk wàs ook aangedaan. Maar 't was door de zeer onprettige aandoening, die men agitatie noemt, en geenszins door de meer gewenste aandoening der erkentelijkheid voor bekomen licht in de duisternis.

Met verfoeielijke tuchteloosheid heb ik verzuimd u mede te delen, waarin dan toch het verschilpunt gelegen was. De vraag die 't volk agiteerde, die de zoons onterfde, die de vrouwen afdreef van de mannen, die de winkeliers... neen, de winkeliers niet... de vraag die de septuaginta zo bezig hield, met behoud van persoonlijke achting, die vraag was deze :

« Heeft de heilige Dionysius, na zijn dood, gewandeld met z'n hoofd onder de rechter-arm of onder de linker-arm ? »

Toen kwam er een eenvoudig man in 't land die geen witte haren had, en persoonlijk volstrekt niet geacht was. Hij zeide tot het volk : « Lieve mensen, Dionysius heeft na z'n dood *niet* gewandeld. Hij heeft z'n hoofd *niet* onder de arm genomen, noch onder de linker-arm, noch onder de rechter-arm... »

Het volk gooide die man met vuil. Dat spreekt vanzelf. Ook de onterfde zonen gooiden mee. Dat hadden ze niet moeten doen, *zij* vooral niet. En ziet, de verzoeking om met vuil te werpen, was zelfs den winkeliers te sterk. Ditmaal verlieten ze voor een ogenblik geldlâ en toonbank.

Maar de man die niet persoonlijk geacht was en geen

witte haren had, bedacht een middel om een eind te maken aan de nutteloze agitatie van 't volk, en aan de even nutteloze — onverstane en onbegrepen — deftigheid der septuaginta. Hij nam een stoel, ging er op staan, en sprak :

« Hoort, burgers, hoort het woord dat tot u wordt gesproken over, en wel dóór de heilige Dionysius. Hij is mij verschenen in de droom, en heeft me verzocht u allen te groeten. Hij laat u zeer bedanken voor uw ijver in de rechterlinker-kwestie.Doch die goede heilige wil niet dat gij te ver zoudt gaan in uw vurig streven naar waarheid, dat ge een offer worden zoudt van uw onlesbare dorst naar gerechtigheid. Daarom, o edele vaders, onterfde zonen, weggelopen vrouwen, en wat dies meer zij, hoort wat de heilige man mij gezegd heeft, en maakt terstond een eind aan uw agitatie : Ter voorkoming van naijver tussen zijn beide handen, heeft de onvolprezen Dionysius na z'n onthoofding, zijn lichaam tussen de tanden genomen, en zó is hij voortgewandeld... »

't Volk juichte. De redenaar werd bekranst. Ieder was tevreden. Ieder... behalve de Septuaginters die ietwat verloren hadden van hun gewicht, hun aanzien en hun persoonlijke geachtheid...

(Over Vrije Arbeid.)

Goed en Kwaad.

Ik zie niet in, waartoe een God ons dient, in 't scheiden
Van 't boze en 't goede. Integendeel ! Wie 't goede doet
Opdat een God hem lonen zou, maakt juist daardoor
Het goede tot iets kwaads, tot handel. En wie boosheid
[vliedt

Uit vrees voor de ongenade van die God, is... laf!

(Het Gebed van de Onwetende.)

Samojeedse Moraal.

In Samojedië is 't gewoonte zich van top tot teen te besmeren met ransige traan. Een jonge Samojeed verzuimde dat. Hij besmeerde zich volstrekt niet, noch met traan, noch met wat anders.

— Gij volgt de zeden niet, zei een Samojedisch wijsgeer... gij hèbt geen zeden... gij zijt zede*loos*.

Dat was heel juist gezegd.

't Spreekt vanzelf dat de jonge zedeloze Samojeed mishandeld werd. Hij ving meer robben dan elk ander, maar 't baatte hem niet. Men nam hem z'n robben af, gaf die aan betraande Samojeden, en hèm liet men honger lijden.

Maar 't werd nog erger.

De jonge Samojeed, na enige tijd te hebben voortgeleefd in onbesmeerde staat, begon eindelijk zich te wassen met eau de Cologne.

— Hij handelt *tegen* de zeden, sprak nu de wijsgeer van de dag. Hij is *on*zedig... Komt, wij zullen voortgaan hem de robben af te nemen die hij vangt, en hem bovendien slaan...

Dit geschiedde.

Maar wijl men in Samojedië geen laster had, geen kopijrecht, geen verdachtmaking, geen domme orthodoxie, noch vals liberalisme, noch bedorven politiek, noch bedervende ministers, noch verrotte Kamer, sloeg men de patient met de afgekloven beenderen van de robben die hijzelf gevangen had.

(Ideën.)

Wijze Raadgevingen.

De oude heer Kappelman had 'n bui van wijsbegeerte, en sprak aldus:

« Mijn zoon, let op uw *zeggen*, meer dan op uw *doen*, en het zal u wèlgaan in de winkel die ik u geven zal, naast het kamertje uwer geboorte. »

« Het doet er weinig toe, mijn zoon, of de pruimen goed zijn die ge verkoopt, *zeg en herhaal* : wat zijn die pruimen bijzonder goed. »

« Denk over dominee Theocraat wat gij verkiest, mijn zoon. Weiger hem desnoods krediet, als hij weder klontjes laat halen op jaarrekening. Werpt hem ter deure uit, mijn zoon, als hij u te zeer verveelt in de dagen der drokte met nieuwe rozijnen, maar, mijn zoon, let hierop, *zeg* nooit : die dominee is een uil, of : het zijn eigenlijk rozijnen van verleden jaar. »

« Schop uw vrouw, mijn zoon, als gij verzekerd zijt krachtiger te schoppen dan zij. Maar, mijn zoon, *zeg* nooit : ik wou dat het mens dood was, of : zij heeft sproeten. »

« Krab iemand een oog uit, als dat wezen moet, mijn zoon, maar *zeg* nooit : die man is scheel. »

« Veracht de lieden die zich slecht gedragen in het publiek, en ga een straatje om, mijn zoon, om hen te ontwijken, maar *zeg* : Ik maakte een omweg om het kraambriefje te lezen van de juffrouw die bevallen is. En als er geen juffrouwen bevallen zijn in die buurt, *zeg* dan dat gij die straat koost, om te zien óf er juffrouwen bevallen waren ? »

« Als gij iemand ziet die beschonken nederviel op de weg, mijn zoon, *zeg* dan : die man rust. »

« En wanneer gij onreinheid ontwaart op uw pad, zeg dan : er was vandaag veel vis op de markt, of : het zal regenen als de wind gaat liggen, of : de wind zal bedaren als het regenen gaat, of zo iets, of zeg volstrekt niets, mijn zoon, maar spreek in allen gevalle niet over de onreinheid die gij zaagt. »

« Want, mijn zoon, aldus is de mens geschapen, dat hij veel onreins kan slikken, doch geenszins uw woorden óver onreinheid. »

« En aldus, mijn zoon, veel dingen noemende met vreemde namen, of wel die dingen *niet* noemende, zult gij veel rozijnen verkopen — al waren dezelve ook overjarig — en 't zal u in uw winkeltje gaan zoals ik gezegd heb, toen ik begon buiïg te worden van wijsbegeerte. »

(Ideën.)

Wie niet werkt...

« *Wie niet werkt, zal niet eten* » zei 'n apostel. En hij at. Maar dat was ook al 't werk dat-i deed.

« *Wie niet werkt, zal niet eten* » zei 'n economist. En 't hongerlijdende volk antwoordde : « *Wie niet eet, kan niet werken* ».

« *Wie niet werkt, zal niet eten* » zei een staatskunstemaker. En hij beschreef zijn politieke loopbaan.

« *Wie niet werkt, zal niet eten* » zei 'n minister. En de arbeiders die leeg-liepen, antwoordden : « *Wie 't werken BELET, evenmin.* »

« *Wie niet werkt, zal niet eten* » zei 'n moralist in effecten. En hij kocht integralen.

(Ideën.)

Doodt de Zinnen !

« Doodt de zinnen ! » roepen zij die God menen te dienen door de mens te verdraaien.

« Doodt de zinnen ! » roepen zij die gaarne wat willen genieten met hun *zinnen*, en de slimme berekening maken dat er meer zou overschieten, naarmate er minder gebruikt werd.

« Doodt de zinnen, werpt weg wat u behagen zou ! » riepen ten-allen-tijde de vromen, die met veel graagte aasden op alles wat er werd weggeworpen door de onnozele zielen, die hen geloofden.

(Minnebrieven.)

Christelijke Naastenliefde.

Er zouden weinig ouwe vrouwtjes of weeskinderen onder dak komen, als de rovers het aardse slijk konden meenemen naar hun hemel. Als ze sterven moeten, kopen ze hun lieve heer om, door hem een deel te bieden van de buit, om daarmee de *joyeuse entrée* in de zaligheid te betalen.

(Ideën.)

Mensenliefde.

Hoe, de zwarte slavernij was zo afschuwelijk, hebt ge gezegd... dat verkopen en kopen van *mensen* streed tegen uw gevoel, wijl de koopwaar werd *gelijkgesteld* met paarden, kalveren of ander vee... en gij ziet het koelbloedig aan, dat in *ons* land, 't land der witte slavernij, uw landgenoten *ver beneden dat vee staan* ? Het stuitte u niet dat de eigenaar van een kalf *waarde* ontvangt voor z'n *beest*, en dat in

uw land niemand *eigenaar* zou willen wezen van een *mens*, dan onder schadeloosstelling voor de last van 't bezit ? Het hindert u niet dat een neger of koebeest *bate* was of is, en uw arme landgenoot *schade* ?

't *Kalf* plus, de *mens* minus ?

Hoe is dit, philantropen ?

(Ideën.)

Grondslagen van de « Rechten ».

Reeds de meervoudige vorm van dit woord verraadt de onlogische — en dus : *onzedelijke* — betekenis. De grondslagen van de *Rechten* zijn meerendeels ellendig. Het « Romeins-recht » liet gruwelen toe, schreef gruwelen voor, en kan in geen geval 'n deugdelijke grondslag zijn voor onze rechtspleging. Waar de tegenwoordige toestanden met die van de Romeinen overeenstemmen, hebben we hùn voorlichting niet nodig om te weten : *wat Recht is*. En waar die toestanden verschillen — zoals bijna doorgaans het geval is — vervalt de behoefte aan hun barbaarse lessen en voorbeelden vanzelf ... ...

Maar die vuile bron is niet de enige modderpoel, waaruit onze rechtsmannen — uit armoed van geest en luiheid alweer : het navolgen en samenlappen is gemakkelijker dan 't scheppen ! — zich veroorloven te putten. De oorsprong der latere « *Rechten* » is waarlijk niet van zuiverder aard. Om nu niet stil te staan bij 't boek *Levitikus* — 'n *Codex* waarin de Jurisprudentie van de « Heer » in hoogsteigen persoon schijnt vervat te zijn, en dat dus nog altijd voor 'n groot deel van kracht is — stel ik de vraag, uit welke

tijd de ambtelijke rechtsbegrippen stammen, waardoor de moderne maatschappijen zich laten beheersen ? Onze wetten, en vooral de omslachtige rechtspraktijk, zijn nog altijd gegrond op — of altans, zonder oordeelkundige leiding voortgevloeid uit — de gewoonten, sprookjes, wanbegrippen en vooroordelen, die voor wijsheid doorgingen in de donkerste dagen der middeleeuwen. De *Wetenschap van de Rechten* stond reeds, of nóg, of alweer, in volle bloei, toen de *Jurisprudentie* van alle mogelijke *Hoven* zich vermaakte met biologeren, gek-maken, betasten, ontharen, wegen, martelen en verbranden van ouwe vrouwtjes. Wat is dat voor 'n *Beschaving*, die zich niet verzet tegen zulke gruwelen, wat is dat voor 'n *Wetenschap*, die tot zulke onzin de hand leent ? Nog dagelijks horen wij Rechters en Advokaten zich beroepen op de opinie van personen, die gewoon waren 'n groot deel hunner wijsheid te zoeken in de ingewanden van 'n vogel, in de stand van 't firmament, of in de wartaal van deze of gene Heilige.

(Specialiteiten.)

Rechten en Recht.

De mannen van parket en balie menen aan de eer van hun «vak» schuldig te zijn, de van buiten geleerde *Rechten* boven het *Recht* te stellen. Het eenvoudig-ware is hun niet mooi genoeg zolang het 'n deftig précédent ontbeert, of niet gestaafd wordt door zogenaamde *rechtsprincipes*. Indien we dit laatste woord mochten opvatten in letterlijke betekenis, zou de zaak gezond wezen. Maar o hemel, zo bedoelt het niet de geschoolde jurist ! Waarheid is hem niet wat inderdaad *is*, maar wat overeenkomt met de uitspraak van deze of gene

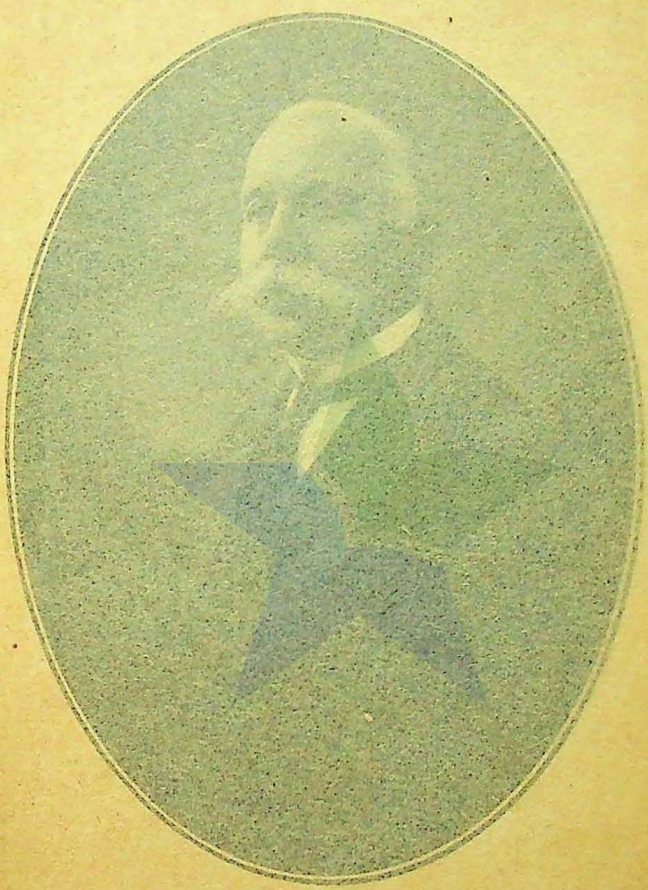

J. Lee

...ndelijke rechtsbegrippen stammen, waardoor de ... maatschappijen zich laten beheersen? Onze wet... en vooral de omslachtige rechtspraktijk, zijn nog altijd ... op — of altans, zonder oordeelkundige leiding ... voortgevloeid uit — de gewoonten, sprookjes, wanbegrip... en vooroordelen, die voor wijsheid doorgingen in de ... dagen der middeleeuwen. De *Wetenschap van de ...* stond reeds, of nóg, of alweer, in volle bloei, toen ... *Jurisprudentie* van alle mogelijke Hoven zich vermaakte ... biologeren, gek-maken, betasten, ontharen, wegen, mar... en verbranden van ouwe vrouwtjes. Wat is dat voor ... *Beschaving*, die zich niet verzet tegen zulke gruwelen, wat ... dat voor 'n *Wetenschap*, die tot zulke onzin de hand ...t? Nog dagelijks horen wij Rechters en Advokaten zich ...pen op de opinie van personen, die gewoon waren ... groot deel hunner wijsheid te zoeken in de ingewanden ... 'n vogel, in de stand van 't firmament, of in de wartaal ... deze of gene Heilige.

(*Specialiteiten.*)

...chten en Recht.

De mannen van parket en balie menen aan de eer van ... stuk» schuldig te zijn, de van buiten geleerde *Rechten* ... het *Recht* te stellen. Het eenvoudig-ware is hun niet ... genoeg zolang het 'n deftig *précédent* ontbeert, of niet ... door zogenaamde *rechtsprincipes*. Indien we ... woord mochten opvatten in letterlijke betekenis, ... de zaak gezond wezen. Maar o hemel, zo bedoelt het niet ... geschoolde jurist! Waarheid is hem niet wat inderdaad ... maar wat overeenkomt met de uitspraak van deze of gene

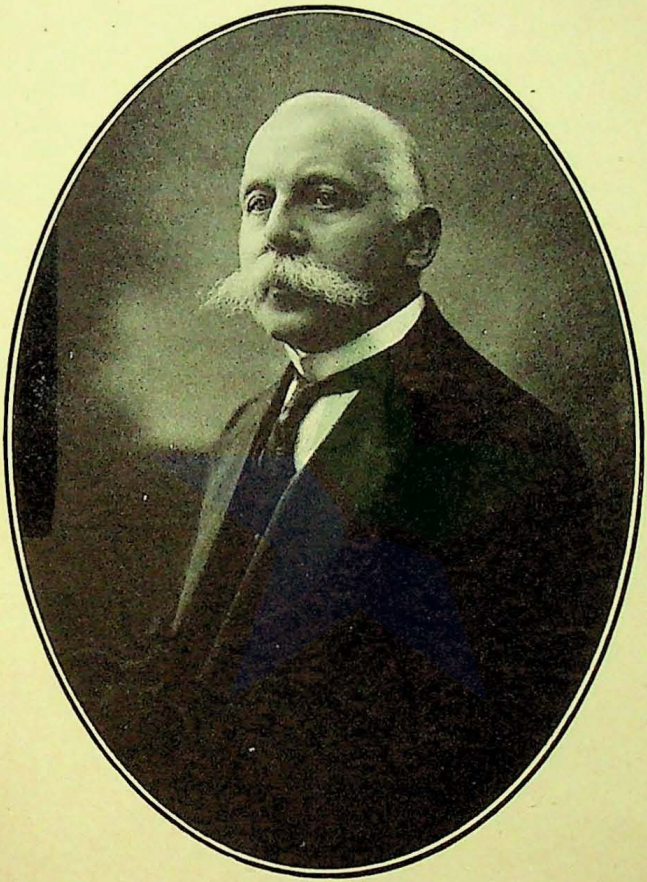

J. Fée

voorganger. Hij vraagt niet zozeer wat er *geschiedde*, als wat er door deze of gene *gezegd* of *geschreven* is over iets dat op het gebeurde gelijkt. *Feiten* zijn hem bijzaak, 'n *woord* is hem alles. *Akten* gaan voor aktie. En waar hij zich niet op personen beroepen kan, klemt hij zich aan 't behoudsplankje van 'n « regel in rechten ». Wees verzekerd, dat er op die *rechten* en op die *regel* gewoonlijk iets volgt, dat niet regelrecht en dikwijls nogal héél krom is. Want zo 'n regel waarmee door rechts-specialiteiten geschermd wordt, is veelal 'n *dicton*, n' *scie*, 'n *fictie*, 'n juridische *deun*, 'n « *formule die onder vals voorgeven van overbodigheid der redenering, de aandacht van onjuist redeneren moet afleiden.* »

De meeste rechtsregels zijn stellingen, die gemakshalve als waar worden aangenomen, maar die voor de denker bewijs nodig hebben. Deze neemt ze dan ook gewoonlijk niet aan, voor er wèl en deugdelijk bleek, dat het aangevoerd *dicton*, ten eerste : *op-zich-zelf beschouwd* aannemelijk is, en ten tweede : *dat het van volle toepassing kan geacht worden op de behandelde zaak*. Dit laatste is zelden 't geval, omdat het verschil der omstandigheden oneindig, en ons uitdrukkingsvermogen beperkt is. Maar de rechtsspecialiteit is zo keurig niet. Z'n « vak » noopt hem tot eerbied voor klanken, die door gewoonte worden verheven tot afgodjes, en dezelfde man van wie men in 't dagelijks leven enig verzet zou mogen verwachten tegen ongerijmdheid, neemt genoegen met de grofste absurditeit, wanneer ze zich maar in de gedaante van zo'n « *regel* in rechten » of dergelijk door 't gebruik geijkt vooroordeel weet voor te doen.

(Specialiteiten.)

Doel van de Rechtspraak.

Telkens als er een lid sterft van 'n rechtbank of hof, zegt de president bij 't installeren van zijn opvolger : dat *die* overledene nu juist zo bijzonder knap was. Zolang de man leefde, wist niemand iets van die knapheid. Altans men bemerkte er niets van in de *rechtspraak*. 't Is een gewetenstillende *regel* geworden, dat de uitspraak der justitie niet zozeer ten doel heeft, *het recht* te handhaven, als wel om *op wettelijke wijze* een eind te maken aan kwesties.

(Ideën.)

Rechtspraak en Rechter.

Het is waar, dat wij in sommige gevallen aan zeker vertrouwen op konventionele bevoegdheid behoefte hebben, geenszins omdat dit de wijsgeer nader brengt aan waarheid, maar omdat de maatschappelijke orde soms vereist, dat 'n twijfelachtige zaak op wettelijke wijze worde vastgesteld. Dit onderscheid tussen de doeleinden der wijsbegeerte en de belangen van de maatschappij, wordt — heel onwillekeurig voorzeker, maar nogal duidelijk — erkend door de Wet. Zij verbiedt de rechter uitdrukkelijk : *recht te weigeren*, dat is : géén uitspraak te doen in de geschillen die aan z'n oordeel worden onderworpen. Hij *moet* beslissen tussen ja en neen, tussen aanklacht en verdediging, tussen zwart en wit, plus en minus, zijn en niet-zijn. Hij mag niet betwijfelen, mag niet bescheiden wezen, 't geen hier in veel gevallen zeggen wil : niet *eerlijk*. Hij is eens-vooral veroordeeld tot *weten*. Op wijsgerig terrein zou deze verplichting een ware zotternij wezen, wanneer niet op even wijsgerige gron-

den kon worden aangenomen, dat we behoefte hebben aan een zeker soort van dwaling. De natuurkundige die men vragen zou, *waarom* alle stof streeft naar vereniging, mag betuigen dat hij 't niet weet, maar 'n *Rechter* is verplicht zich te houden voor alwetend en onfeilbaar, of... zich aan te stellen *alsof* hij zich daarvoor hield. Waar-i soms inkompetentie aanvoert, mag en moet ze gegrond wezen op een-of-ander wetsartikel dat z'n juridiktie bepaalt, nooit op z'n onwetendheid in 't algemeen, of z'n gebrekkige kennis van de bijzondere zaak die aan z'n oordeel onderworpen werd. Veel minder nog op z'n zedelijke onvolkomenheid die hem zou kunnen verlokken tot toegeven in partijdige liefde of haat ... ...

Onder billardspelers bestaat de gewoonte, bij verschil van mening over 't aantal behaalde punten zich te onderwerpen aan de uitspraak van de markeur « *die 't weten moet* ». Onze eerbied voor 'n rechterlijke uitspraak heeft geen steviger grondslag dan dit « *voor bevoegd houden* » van 'n dromerig jongetje. Toch verbeeld ik me dat een wakkere, oplettende — en vooral 'n intègre — markeur, te verkiezen is boven 'n slaapkop of 'n bedrieger.

(Specialiteiten.)

Die Heren van de « Rechten ».

... van wat die heren de « Rechten » gelieven te noemen, doorliepen zij dezelfde akademische kursus van verstands- en gemoedsbederf als hij, en hieraan heeft de pleiter te danken dat z'n auditorium in rechtbank, parket en balie, zich door de grofste vergrijpen tegen Recht en Rede niet

gestuit voelt. Al dat volkjen eerbiedigt, zoals de zakkenrollers op de kermis, *vice-versa* de eigenaardigheden van 't « vak ». Ze worden hierin gesteund door zeker gedeelte van 't publiek dat blijk van zaakkennis meent te geven door 't wegstoppen van z'n gebrek aan begrip. Indien ieder, die zich behoorde te ergeren aan ongerijmdheden in *wezen*, *vorm* en *incidenten* van onze rechtspleging, oprecht of moedig genoeg was om z'n oordeel uit te spreken, zou 't met dat bespottelijk toejuichen van « knappe advokaten » en de « eerbied voor 't geslagen vonnis », spoedig gedaan zijn.

(Specialiteiten.)

♣

« De rechten, mijne heren, de rechten... »

Nu ja, de rechten. We kennen ze, de vadermoordende bastaarden van het *Recht !*

Zo'n man van rechten spreekt, spreekt, spreekt... tot in 't oneindige. En daarna spreekt-i. Dat is z'n vak, z'n roeping, z'n beroep, z'n gewoonte, z'n hebbelijkheid, z'n *tic.*

(Specialiteiten.)

De Advokaat.

Welke grond heeft de bewering der advokaten, dat ze de verdedigers zijn van « weduwen en wezen », van « verdrukte onschuld », enz., wanneer elke verdrukte weduwe of wees, die in rechten wordt aangevallen, haar bespringers dapper ziet bijstaan door... 'n advokaat ?

(Specialiteiten.)

Advokaat en Rechter.

Het kiezen van een « beroemd advokaat » en de slenters

waarmee deze een zaak verdedigt, maken op de *Rechter* alleen hierom geen walgelijke indruk, wijl hij evenals de mooiprater-zelf bedorven is door de specialiteit van 't «vak».

(Specialiteiten.)

⁂

Een rechter, die zich liet ompraten door 'n advokaat, zou bij z'n kollegas-zelf doorgaan voor 'n dwaas, en in deze opmerking ligt het doodvonnis van 'n groot deel der advokaterij.

(Specialiteiten.)

⁂

Als om de maat van ongerijmdheid vol te meten — schoon de zaak zeer makkelijk te verklaren is — ziet men dagelijks deze zelfde rechters die de onbeschaamdste zottepraat geduldig aanhoorden, in de *beslissing* der zaak blijk geven dat ze op de aangevoerde verdedigingsgronden bitter weinig acht hebben geslagen, of zelfs dat die « gronden » 'n geheel andere indruk maakten dan de beschuldigde zeker recht had te verwachten.

(Specialiteiten.)

Nationaliteiten.

Dat er nationaliteiten bestaan, wil ik voor een ogenblik aannemen, schoon er veel tegen in te brengen is, en wij veelal, verleid door politieke fictie, dwalen in ons oordeel daaromtrent.

(Een en Ander.)

⁂

... Ik bezit geen nationaliteit. 't Woord is er uit, ik kan 't niet helpen, en ik neem 't niet terug. Mij is Aristides

nader dan de achtkante boer, al is dan ook deze mijn landgenoot. Ik stel het *recht* boven buurtgenootschap, boven landgenootschap, boven werelddeelgenootschap... en ik ben verwaand genoeg om ieder die daarover anders denkt, ieder die Aristides *niet* voortrekt boven die ander, te beschuldigen van verregaande verwaandheid. Partij trekken voor landgenoten *omdat* ze landgenoten zijn, noem ik zelfverheffing *par ricochet*. Ik verklaar rondborstig, en naar ik meen nederig, dat het mij nooit in het hoofd is gekomen mij meer te schatten dan een ander omdat hij niet geboren was in Nederland.

(Over Vrije Arbeid.)

Vaderland.

Het volk kàn 't vaderland niet liefhebben, dat alle genot weelderig wegschonk aan de weinige oudere broeders die gewetenloos misbruik maakten van een gestolen of gehuicheld recht van eerstgeboorte. Wat geniet het volk van de Indische baten ? Wij gaan nu voorbij hoe die baten worden verkregen, maar poogt men de onedele bron te adelen door goed gebruik, door broederlijk delen van de buit ? Geenszins. Elke gulden die Indië afwerpt, wordt tweemaal gestolen, eens ginder, andermaal hier. Daar stroopt men de Javaan, en hier bedriegt men de arme drommels, die evengoed nazaten zijn van Houtman en Coen, als de aandeelhouders der Nederlandse Handelmaatschappij en de heren in 't Willemspark, om ze te laten zwoegen en slaven alsof zijzelf Javanen waren. Het is *leugen* dat de door Nederland uit Indië verkregen welvaart afdruipt op de mindere ; de geringe man geniet er niets van. Geen knecht, pakdrager of

ander arbeider ontvangt een cent hoger loon, omdat zijn heer rijk werd door 't schacheren in gestolen koffie. De voordelen uit Indië « hokten » in de eerste hand, en worden « belegd » in ander geknoei, dat ook alweer de arme niet baat, ja minder nog, want bij de Effecten-*Schwindel* kan men zelfs de handenarbeid, hoe schraal dan ook betaald, missen. Bij vervoer en verschepen van koffie, kàn dan toch de paria te werk gesteld worden, al draagt men zorg dat hij niet meer ontvange dan juist nodig is om zijn ellendig bestaan voort te slepen, maar welk voordeel heeft de arme man van de hoogst onzedelijke handel in papier ? Wat zal hem bewegen tot geestdrift, als hij eens eindelijk zal inzien (en hij zàl 't inzien, zodra er nood is, want schokken maken wakker) dat de Vaderlandsliefde die men hem tracht in te pompen, eigenlijk niets is dan de liefde der heren voor hun eigen geld.

(Een en Ander.)

Grote Mannen.

Jezus heeft gezegd : « niemand geldt voor profeet in zijn vaderland ». Deze uitspraak is niet vererend voor de vaderlanden en te minder, omdat er rechtstreeks uit volgt dat zij, die in hun vaderland wèl geacht, en dus aan 't hoofd der zaken geplaatst worden, geen profeten zijn.

(Specialiteiten.)

De grondwettelijke Vorst.

Een grondwet-koning is zogenaamd onschendbaar, dus : niet aansprakelijk. Hij is verantwoord, wanneer-i zich stipt houdt binnen de beperkingen van zo'n instrument, en is wel

genoodzaakt, om niet meinedig te worden, verstand, oordeel, bekwaamheid, goede wil, hogere inzichten, alles wat in hem is, voor 'n groot deel te besteden aan 't bestuderen van militaire modes.

(Ideën.)

De Staatsman.

KONINGIN-MOEDER :

Men roemt hem toch als zeer bekwaam, Louise.

LOUISE :

Dat spreekt vanzelf..... zolang hij invloed heeft.
Daarna ? We zullen zien... tenzijd-i sterft,
En men z'n roem gebruiken kan als blaam
Voor andren, die nog in de weg staan. Ik...
Ik schat hem even hoog en even laag
Als velen van z'n soort.

KONINGIN-MOEDER :

Louise, ik dacht....

LOUISE :

Dat ik vertrouwen stelde in zijn genie ?
O, dat is grappig, moeder ! 't Lijkt er niets naar !
Hij heeft... talent... zo, zo... maar niet te veel,
Genoeg juist voor de mening dat-i meer heeft.
Hij spreekt... vrij wel, maar... zonder hart altijd
En mist de moed zich somtijds te verspreken.
Hij weet... nu ja, hij weet wat hem geleerd is,
Maar meer ook niet, mama.

KONINGIN-MOEDER :

Wat eist ge meer ?

LOUISE :

(Op het hart wijzend.)

Iets anders, moeder... hier ! En dat ontbreekt,
Die man draagt als de kerstboom, juist zoveel
Als vader schooltijd en mama routine
Hem strikten in de takjes... nooit iets meer !
Zo'n boompje is dood... maar leven moet de mens,
Dat is : gevoelen, denken, werken, streven,
En vruchten dragen, honderd... duizendvoud !
Wie niet meer geeft dan hij ontving, is... nul,
En deed met z'n geboorte onnodig werk.
Nu, zulk een nul is mij de graaf Van Weert.

KONINGIN-MOEDER :

Maar zijt ge niet wat streng ?

LOUISE :

't Is mooglijk. Doch
Het zij de vraag voor alles : of ik wààr ben ?
Ik stel aan allen niet dezelfde eis,
Maar doe eene hoge eis aan een minister.
Is dat te streng ?

KONINGIN-MOEDER :

Graaf Otto...

LOUISE :

Is gewoon.
En in de vreemde tijd die wij beleven,
Is, op zijn standpunt, 't ordinaire : misdaad.
Gewoonheid is een giftig woekerkruid
Dat zelf geen vruchten draagt, en z'n venijn
Gebruikt om, wat er opschiet aan z'n zij,
Te doemen tot gelijke onvruchtbaarheid.
Gewoonheid is verdienste's vijandin,

Een schutsvrouw van het kleine, van 't gemene.
Wat uitsteekt, moet geknot. Wat blinkt, bevuild.
Wat vlucht neemt, neergeslagen en gekneveld.
Talent, geloochend, of gesmoord met ma-a-aren,
En daarna doodgezwegen... als het kan.
Genie... ha, vraag Van Weert eens naar genie !
Maar dat 's 'n sprookje, 'n mythe, 'n onding,
Of erger nog, iets... iets... iets onfatsoenlijks,
Een vuile ziekte, die men liefst niet noemt
Dan met een omweg : ex-cen-tri-ci-teit !

(Enig zwijgen.)

Nu, excentriek is onze staatsman niet,
Hij loopt vrij wel in 't algemene spoor.
Hem is de staat... *zijn* zetel... *zijn* carrière,
Een kaatsbaan voor de heren van het hof,
Een draaibank voor fortuintjes, een fabriek
Van Neurenberger eerzucht-duikelaars.
Hem is het Volk... 'n kweekkast voor lakeiën.
De welvaart... paragraaf in een rapport.
Een algemene ramp.... de troefkaart op
De heer die uitgespeeld was door partij.
De burger... een artikel ter belasting.

(Enig zwijgen. Louise die opgestaan was, gaat weder zitten.)

En wat zo'n staatsminister *weet*, wat hij
U zeggen kan van de algemene zaak...
O, moeder, 't is zo weinig, als het hart ontbreekt :
Genie zit dààr ! Neem zulk een man
Eens z'n kommiezen af, en z'n rapporten,
En wacht eens op het nieuw idee dat in

Zijn eigen ziel gegroeid is... ha, ha, ha !
Dan kunt gij wachten tot gij moeiër zijt
Dan hij van-nacht was !

(Vorstenschool.)

Volksvertegenwoordiger en Volksvertegenwoordiging.

... vernemen we niet dagelijks dat het onze plicht is voor *die* heren te stemmen, *juist om redenen die hen tot vertegenwoordiging van 't Volk onbevoegd maken ?*

De een heeft zich bijzonder toegelegd op de handel...

Dat zal hem te-pas komen als-i 'n winkel opzet. Goed succès ! Maar daarmee heeft 't Vaderland niets te maken.

De tweede was jarenlang in Indië...

Wij willen hopen, dat-i rijk is, of 'n behoorlijk pensioen heeft, zonder leverziekte.Doch dat gaat het *Volk* niet aan.

Een derde is fabrikant. « Het fabriekwezen, mijne heren, het fabriekwezen... »

Zeer wel ! Ook dàt behoort tot de *Staat*. Maar ook dàt *is* de Staat niet.

Een vierde kandidaat is bijzonder bekwaam in 't Loodswezen. Hij weet de weg in de zeegaten...

Dat is nu juist de weg die wij 't vaderland niet willen opsturen.

Zie de vijfde eens. Men aanbidt hem in z'n district...

Wèl, laat hem dan blijven, waar-i bekend is en aangebeden wordt. Het *Volk* kent hem *niet*, aanbidt hem *niet*.

Gij zult toch deze zesde niet afwijzen. Hij behoorde sedert z'n prille jeugd van familiewege tot de zó-en-zó-partij. Hij is van ouder-tot-ouder 'n *dit-aan*, 'n *dat-ist*, een van de echte soort.

Dat zal z'n grootmama plezier doen, van wie hij al die isterij en anerij geërfd heeft, maar 't *Volksbelang* heeft àndere eisen. Laat men die man 'n plaats aanbieden in de een of ander kamer van z'n familie, als daar door 't overlijden van 'n oudtante vakature is. De *Staat* is niet gediend met lieden die de oplossing van alle maatschappelijke vraagstukken meebrachten uit hun luiermand.

Wraakt ge ook de zevende, die als « *Specialiteit* »...

In 't een-of-ander, connu ! Ja, ik wraak ook hem. Ik ontzeg ieder 't recht Volksvertegenwoordiger te zijn, die dat recht grondt op iets anders — op wat ook ! — dan kennis van de behoefte des Volks *in het algemeen*, dan toewijding aan de belangen van 't Volk *in het algemeen*, dan op de gegronde verwachting dat hij nuttig zal wezen voor 't Volk *in het algemeen*. Het volgen van 'n vooruit bepaalde richting op wetenschappelijk, sociaal of politisch terrein, bewijst óf onbekwaamheid óf verraad, en dit laatste is immer het geval bij 't voorstaan van *bijzondere belangen*. De algemene zaak — res publica — is in de hoogste maat *integraal, en moet als zodanig behandeld worden.*

(*Specialiteiten.*)

Regering.

De Regering ? Eilieve, wat is dat in Nederland ? Is dat de minister van vandaag, van gister, van morgen ? Neen, de Regering kan geen schuld hebben, omdat er in ons verrot Nederland geen Regering bestaat. Juist *hierin* ligt de fout dat wij, als goudmakers in omgekeerde zin, door allerlei hocus-pocus van liberalisme, van kiesstelselarij, van constitutionele fictiën, van parlementair gebabbel, het denk-

beeld regering gemaakt hebben tot een nietswaardige mommerij, tot 'n voddenkraam, tot niets !

(Een en Ander.)

Ministeriële Verantwoordelijkheid.

Wat beduidt het woord « ministeriële verantwoordelijkheid » ? Ik weet wel dat de heren in den Haag ook die uitdrukking als « frase » willen uitgelegd hebben, maar de gewoonte om zich in frasen te uiten, geeft het recht niet om wettelijke (en rechtvaardige !) bepalingen tot frasen te maken.

(Een en Ander.)

De ministeriële verantwoordelijkheid is een leugen. Die heren zijn zedelijk verantwoordelijk, ja — zowel als ieder individu — maar overigens zijn ze *indedaad* onschendbaar.

Eilieve, wat hebben *zij* te vrezen ? Hoe bereikt hèn de afkeuring van de tijdgenoot ? Geslachts-eer heben ze niet op te houden... het volk kent zé ternauwernood, en de geschiedenis heeft wel wat anders te boeken, dan de namen der onbeduidendheden die elkaar opvolgden aan de groene tafel. ... ...

Ministeriële verantwoordelijkheid ? Onzin... Welke minister zal de ellende boeten, of herstellen, waaraan 't Volk ten prooi is ? Wie zal het genezen van 't bederf der vochten, dat natuurlijk gevolg van slechte voeding ? Welke minister is verantwoordelijk gesteld voor de *schandelijke* watersnood van 1862 ? Tot welke civiele of criminele actie geeft plichtverzuim eens ministers, wettelijk aanleiding ? ... ...

Enquête in de Tweede Kamer ? Eilieve, de leden dier Kamer zijn immers juist de personen met wier hulp de minister staande blijft. Zodra hij in die kamer de meerderheid verliest, treedt hij af, trekt zich terug, en is vergeten. Het zou een curieus ding wezen, die kamer te horen vonnissen over daden van 't laatst-afgetreden ministerie. Maar 't komt nooit daartoe, want de lieden *du jour* hebben 't zo druk met vasthouden aan 't gezag van heden, dat ze meestal geen tijd hebben om de misdaden en fouten van *gister* te behandelen. Bovendien, de mannen die op 't kussen zijn, hebben een eigenaardige goedwilligheid voor de verkeerdheden hunner voorgangers. Het tegendeel mocht eens gewoonte worden, en hoe dan, als ook hùn opvolgers eens lastig werden ? 't Is daarmee als met de advokaten die elkander sparen... ten koste van de respectieve cliënten. Die cliënten zijn in dit geval : *het Nederlandse Volk.*

(Ideën.)

De Pers.

De hele inrichting van ons bestuur berust op leugen. Die geheel onverantwoordelijke ministers zijn 't product van de stemmingen ener kamer die zelf een leugen is. De kamer is niet gekozen door 't *volk*. Ze is het voortbrengsel van krantengeschrijf.

Onder de dagbladen hebben die kranten 't hoogste woord, en de meeste invloed, welke, in de aanvang gesteund door 't kapitaal, de tijd hadden, door hof-advertentiën en holloway-annonces, zich te maken tot « 'n veelgelezen blad ». Een gezelschap raddraaiers dat een paar ton wil ten koste leggen aan de verspreiding van een goedkope

courant, kan zeker wezen, na weinig jaren het uitgeschoten kapitaal met woeker terug te ontvangen... en de Staat te regeren. Naast en tussen de annonces over revalenta of haargroeimiddelen, geven ze de lezer hun politiek brouwsel in. Wie niet geneest door 't middel van dokter *die*, zal baat vinden bij 't stemmen voor m'nheer *die*. Als *dat* lid in de kamer komt, verdwijnen de sproeten. Honderd certificaten uit vreemde landen, dat m'nheer *die* een waar liberaal is, en dat z'n staatkundige loopbaan de kinderen geneest van de Engelse ziekte. Likdorens zijn onmogelijk voortaan, als m'nheer *die* een plaatsje krijgt op 't Binnenhof, en 't stamelen zal mythe worden zodra m'nheer *die* aan 't woord komt in den Haag. Longtering en opcenten...

(Ideën.)

De Taak der Regering.

Het volk is zedeloos en onzedelijk... Dat is de zaak niet van de regering.

Het volk is dom... Dit is geen regeringszaak.

Het volk lijdt honger, 't volk woont ellendig, 't is uitgeput, *malingre*, moedeloos... Geen zaak van de regering.

Al die dingen *liggen niet op de weg* der regering.

Eilieve, *wat* ligt er dan toch wel op die weg! Wat, in 's hemels naam, gaat dan de regering wèl aan? Of gaat haar *niets* aan, ligt er *niets* op haar weg, dan 't kibbelen over 'n plaatsje voor deze of gene *staatsman*?

(Ideën.)

Dit zou anders wezen, als de *leugen* van de verkiezingen had opgehouden, als er in de raadzalen der regering man-

nen zaten, die indedaad door 't *volk* waren daarheen gezonden. Door 't volk, dat dan *letten* zou op de handelingen en de redevoeringen van z'n lasthebbers. Het volk, dat eindelijk zou hebben opgehouden eerbied te koesteren voor diepzinnigheid, waar ze niet te pas komt, en leren de dingen te verstaan, die het betreffen.

(Ideën.)

Koloniale Politiek.

De politiek is, en moet zijn, uit de aard der zaak : *oneerlijk*. Of liever, zij kan niet positief eerlijk wezen, wijl het begrip dezer zaak in haar woordenboek onbekend is. Zij is zo min eerlijk als blauw, vochtig of vierkant. Alle publiek recht is oorspronkelijk gebaseerd op onrecht. Men denke aan het *jus primi occupantis*, aan het *jus belli*, aan het *jus talionis*. Dit is even waar als dat alle adel afstamt van gemeen, en alle mensen van onwettig geboren voorouders. Bij het zoeken naar een rechtstitel moet men altijd beginnen met een conventie : « Laat ons maar aannemen dat deze zaak *recht* was, dan vloeien daaruit voort de volgende *rechten*. » In het burgerlijke zijn wij in de meeste gevallen zo ver van de oorspronkelijke conventie verwijderd, dat wij daaraan niet meer denken. Slechts zelden (als in 't bekende: *la propriété, c'est le vol)* doet zich nu en dan een poging voor, om de oorspronkelijke rechtstitel aan te vallen, maar meestal berusten wij in wat ons, door gewoonte, recht *schijnt*. De oneerlijkheid der politiek, of haar gebrek aan eerlijkheid, bestaat nu eenvoudig hierin dat zij (wanneer ze daartoe de macht heeft, want hierop komt alles neer) voortdurend nieuwe conventies van recht daarstelt. Zij zegt *gedu-*

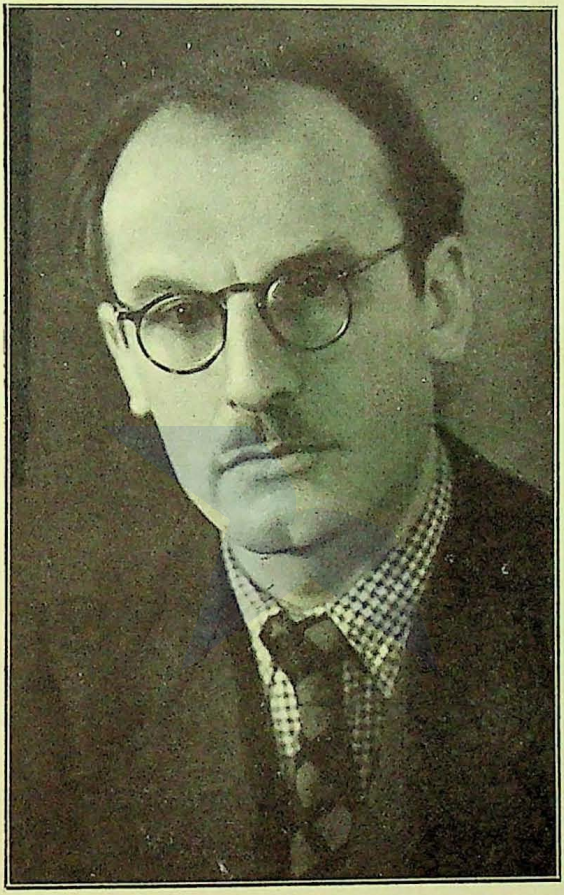

L. Roelandt

zijn jonger dwong tot dienst. Ja, dat had hij geleerd van een wild beest. Oorlogsrecht nog eens ? Maar, eilieve, al bestond er zo'n recht, dan nog moogt *gij* 't niet inroepen tegen de Javaan, die ge nooit overwonnen hebt. Waar zijn de veldslagen, die ge hem hebt geleverd ? Waar liggen de vestingen die ge hem afnaamt ? Daarvan zwijgt uw geschiedenis.

Die geschiedenis vertoont een walgelijk weefsel van kruipende onderdanigheid in tegenspoed, van wreedaardige ruwheid in voorspoed. Verraad en woordbreuk spelen daarin de hoofdrol ... ...

Gij hebt u bij de Javaan — dat heet bij zijn hoofden, want de eigenlijke Javaan kent u niet — ingedrongen met zachte, vleiende woorden. Gij hebt u opgeworpen als scheidsrechter in de geschillen, die ze argeloos onderworpen aan uw oordeel. Gij hebt daarvan misbruik gemaakt om u meester te maken van wat u niet behoorde. Schrede voor schrede zijt ge voortgeslopen, en hebt uw voet gezet op de akker van uw naaste, gedurig de grenspaal verzettende... Dat is verboden in uw eigen Bijbel, hoort gij ! Of staat er niet in de schriften, die ge zegt voor heilig te houden, maar die ge terzij legt zodra ze niet overeenkomen met uw belang : «Vervloekt wie zijns naasten landpale verrukt» en al 't volk zal zeggen Amen ? Ik houd uw Bijbel voor volstrekt niet heilig, maar dàt woord was goed gesproken, dunkt mij, en ik zou graag een preek houden over die tekst. Hoe doet ge toch als ge voorleest uit die schrift, en eensklaps stuit op zo'n gebod ? Vragen dan uw kinderen niet : Papa, sla je wat over ?

(Over Vrije Arbeid.)

En zou 't u niet smarten wanneer de Javaan u verdacht van eigenbaat, van huichelarij ? Wanneer hij zeide : « Gij eist de vruchten van onze arbeid, en gij beweert ons te beschaven, te veredelen ? Ge neemt onze velden, en biedt ons daarvoor de boodschap aan, dat we broeders zijn ? Welnu, de arbeid is volbracht, we stonden u onze akkers af... waar is uw beschaving, waar is uw adel, waar is uw broederschap ? ... ...

Ik ben geen Christen. Ik die in liefde de *bron* zoek van alle deugden, ik kan geen godsdienst begrijpen, die liefde maakt tot 'n *gebod,* tot 'n *uitvloeisel.* Maar misschien zie ik verkeerd, misschien hebt *gij* recht, o Christenen... toont het, bewijst het, dat gij recht hebt in uw geloven en in uw weten, tegenover mij arme, die weinig weet en niets geloof ! O, mocht ik dwalen door 't verwarren van oorzaak en gevolg ! *Toont* me dat ik dwaal, *bewijst* me dat liefde *bevel* kan wezen, en dat er kàn voldaan worden aan zulk 'n voorschrift, wat zo vaak wordt betwijfeld omdat sommigen menen de inspraak van 't hart hoger te moeten stellen dan 'n *gebod !* Maakt mij beschaamd, en met mij de vele onwetenden daarginder, de Javanen die de arme voeden waar en zoveel ze kunnen, zonder iets te weten van beloning of bevel. Geeft, helpt, redt, vertroost... sticht u 'n eerzuil in de harten der rampzaligen die hun akkers zoeken en troosteloos neerzitten bij de lijken hunner betrekkingen, waarmee ze de akkers bezaaid vinden. Laat het niet herhaald worden — want gezegd *is* het — dat gij *uzelf* zoekt, en eigen voordeel, als ge spreekt en schrijft over het heil van anderen ! Laat het niet herhaald worden — want gezegd *is* het — dat ge alleen dààrom zo gedurig op de Hemel wijst, om te

lichter u te kunnen meester maken van de aarde ! Laat het niet herhaald worden — want ten-derde-male, Christenen, GEZEGD IS HET ! — dat uw evangelie is 'n valse blijde boodschap, uw godsdienst 'n speculatie, uw Christus een profeet van leugen en bedrog, en uw god 'n gouden kalf dat gijzelf hebt opgericht, om te aanbidden in de dorre woestijn uwer harten !

(Wijs me de plaats waar ik gezaaid heb.)

De Bijbel en de Vrouw.

Wat hebt gij gemaakt van de wereld, o Christenen ? Ik wend het oog af van uw walgelijke historie — die gij hebt omgeknoeid bovendien A. M. D. G. —, ik wend het oog af van die geschiedenis, om 't te richten op iets wat ge niet verdraaien, niet verkerkvaderen *kunt*, op uw huisgezinnen, op uw vrouwen, uw dochters. Wat hebt ge dàárvan gemaakt ? Wat hebt ge gemaakt van de *vrouw ?*

(Ideën.)

De voorschriften die de bijbel geeft omtrent de behandeling der vrouw, aangaande de plaats die zij inneemt in de maatschappij, zijn zódanig, dat ik ze, fatsoenlijkheidshalve, niet mag naschrijven. De vrouw wordt weggegeven, verruild, uitgeleend als 'n rund. Ja, ze staat beneden 't rundvee. En, dat hebben we gezien, Jezus stelt haar nóg lager, hij ignoreert de vrouw. Hij weet het huwelijk te bespreken zonder háár te *noemen* zelfs ; 't huwelijk, iets waarbij toch een

vrouw te pas komen zou, dunkt me, al sloot men ze *overal* uit !...

(Ideën.)

De Wet, de Zeden en de Vrouw.

De wet beschermt het huwelijk *in z'n burgerlijke gevolgen* (lees : in zijn maatschappelijke gevolgen) ; de zeden maken van 't huwelijk een godsdienstige, zedelijke — dat is : zeer *onzedelijke* — band. De wet, hoe ze ook de vrouw mishandelt, blijft haar toch altijd beschouwen, nagenoeg als de minderjarige, of als iemand die onder curatele staat ; de zeden maken de vrouw tot slavin. De wet staat toe dat men natuurlijk ter wereld komt ; de zeden plagen, vervolgen, mishandelen 't kind dat de wereld intreedt zonder pas. De wet geeft zedelijke rechten aan de ongehuwde moeder — nota : méér dan aan de getrouwde ; de zeden stoten de moeder uit, straffen haar, verdoemen haar. De wet, op 't stuk van legitieme portiën spreekt van *kinderen* ; de zeden maken verschil tussen jongens en meisjes, wat de maat betreft van opvoeding en onderwijs. De wet erkent, noch vordert, belastingen, dan vastgesteld op *die* wijze, met *die* voorzorgen ; de zeden doen ons schatting betalen aan ijdelheid, domheid, dweperij, geestdrijverij, gewoonte, bedrog. De wet behandelt wel de vrouwen als minderjarigen, maar belet niet, rechtstreeks niet altans, haar ontwikkeling ; de zeden dwingen de vrouw onwetend te blijven, of zelfs waar ze 't niet is, onwetend te schijnen.
De wet drukt nu en dan, de zeden altijd.
Zo dom is geen wet, of er zijn zeden dommer.
Zo wreed is geen wet, of er zijn zeden ruwer.

(Ideën.)

Het Meisje.

Wat maakt gij van onze dochters, o zeden ! Gij dwingt ze tot liegen en huichelen. Ze mogen niet weten wat ze weten, niet voelen wat ze voelen, niet begeren wat zij begeren, niet wezen wat ze zijn.

« Dat doet geen meisje. Dat zegt geen meisje. Dat vraagt geen meisje. Zo spreekt geen meisje. »

Ziedaar schering en inslag van de opvoeding. En als dan zo'n arm ingebakerd kind gelooft, berust, gehoorzaamt, als ze heel onderworpen haar lieve bloeitijd heeft doorgebracht met snoeien en knotten, met smoren en verkrachten van lust, geest en gemoed, als ze behoorlijk verdraaid, verkreukt, verknoeid, heel braaf is gebleven — dat noemen de zeden : *braaf !* — dan heeft zij kans dat deze of gene lummel haar 't loon komt aanbieden voor zoveel braafheid, door 'n aanstelling tot opzichtster over z'n linnenkast, tot uitsluitend-brevetmachine om zijn eerwaard geslacht aan de gang te houden. 't Is wel de moeite waard !

(Ideën.)

Beloonde Deugd.

Als dan zo'n meisje heel ingefrommeld braaf is, heeft ze kans op trouwen. Heerlijke bestemming ! Zij die vroeger met breikatoen — en kinderlijke onderdanigheid — de kousen stopte van papa, mag voortaan met echtvrouwelijke onderdanigheid — en breikatoen — de kousen stoppen van de jonkman. De breikatoen wordt 's winters wol, maar de onderdanigheid blijft in alle seizoenen, tot in eeuwigheid, zonder Amen.

En, ze mag meer... ze mag de kousjes mazen der kindertjes van die jonkman. Ook mag ze die kinderen zogen, wiegen, verzorgen, ja, ze mag sterven in 't kraambed.

Ook mag ze nu — begrijp eens die vrijheid ! — zij die thuis naar bed moest vóór elven, zoals 'n fatsoenlijk kind betaamt, ze mag nu opblijven, de ganse nacht. Ze mag waken voor 't bedje van 't kind des jongen mans.

En meer nog. 's Morgens mag ze hem vragen of hij goed geslapen heeft ; ze mag hem z'n ontbijt gereedmaken, voor hij naar z'n « zaken » gaat.

En als hij thuis komt mag zij tevreden wezen met het « hm » en 't « ja » en 't « zo », dat papa overhield van 't aan de « zaken », of in de Societeit, uitgegeven kapitaal van papa's geest en gemoed.

En ze mag luisteren als papa spreekt, en zwijgen als papa knort, en papa wrijven met kastanjeolie als hij rumatiek is, en ze mag, als papa met 'n paar vrinden zit te praten over al de pret die ze hadden vóór hun huwelijk, naar haar kamer gaan, om daar te peinzen over de schitterende beloning van 'r deugd.

(Ideën.)

Onbeloonde Deugd.

Maar ik wil spreken over onbeloonde deugd, over meisjes die niet huwen, over haar die geen genade vonden in de ogen des jonkmans ... ...

Wij hebben zeden uitgevonden, wij passen die toe, wij geloven die te moeten handhaven ... ... zeden welke in aanhoudende strijd zijn met de hoofdwet der natuur.

Wij menen die natuur te moeten tegengaan in haar stre-

ven. Wij willen ze dwingen tot stilstand, waar ze beweging eist ; tot alleenzijn, waar ze haakt naar verbinding ; tot scheiding, waar ze aandringt op verenigen. Wij dringen ons op als plicht, die natuur te verkrachten.

Die verkrachting — of de voortdurende vruchteloze poging daar toe — noemen we deugd.

Onze hele opvoeding der meisjes is 'n moorddadige opstand tegen 't goede...

(Ideën.)

⁂

Voor weinige dagen werd een jong meisje, behoorlijk bebraafheid, begoddienst en behuishoud, door haar familie weggebracht naar 'n gesticht in Utrecht.

Een dame die in dat gesticht het opzicht heeft over de vrouwelijke zieken, zeide tot de familie :

— Onze voorschriften zijn eenvoudig. Zachtmoedigheid is de hoofdzaak. Voorts, dat spreekt vanzelf, *licht, lucht, afleiding, beweging, gepaste uitspanning.*

Bij 't naar huis gaan werden deze voorschriften besproken door de verwanten der arme patiente, en een jongere zuster vraagde den vader :

— *Licht, lucht, afleiding... beweging... gepaste uitspanning...* Vader... als we daarmee waren *begonnen*, vóór onze arme zuster krankzinnig werd ?

Wat die vader antwoordde, weet ik niet.

Maar *ik* zeg... 't Ware 'm beter dat hem een molensteen ware om de hals gedaan, met toebehoren, een seconde voor z'n huwelijk, dan zo'n vraag te moeten aanhoren uit de mond van zijn kind — dan zo'n vraag van z'n kind te *verdienen.*

Zo zijn er *veel* vaders wien ik molenstenen aanraad, of wat gehoorzaamheid aan Jezus' wenk in Matthëus XIX.

(Ideën.)

Ongehuwde Moeder.

Maar wat hebt ge dan toch gedaan, mevrouw ?

« Men zegt » dat ge een onecht kind ter wereld bracht.

Ik weet niet of gij daaraan verkeerd deedt. 't Is wel mogelijk.

Maar, mevrouw, waart ge *goed* voor dat kind ? Hebt ge 't hartelijk welkom gekust in het leven ? Hebt ge 't aan de borst gelegd, waarnaar de kleine lippen gulzig-snuivend zochten met wetteloze onbescheidenheid, geholpen door medeplichtige vuistjes — zo lief om te zien ! —, niet bewust als ze waren, dat de « zeden » verschil maken in aanspraak ?

Hebt ge u verheugd dààrover, dat uw kleine meer graagte meebracht dan kennis, die 'm zou gedwongen hebben z'n graagte te teugelen met vrees ? 't Is 'n geluk, niet waar, dat zo'n ventje maar flink plaatsneemt in de grote zaal der maatschappij; dat-i brutaal rondkijkt, zonder angst voor de « *suisse* » die eenmaal hem zal op de schouder tikken, en verwijzen naar het achter-bankje waar 't zo benauwd is en bekrompen.

Hebt ge uw kind vriendelijk toegeknikt, en u gehaast het te doen weten dat er ruimte genoeg is in het hart ener moeder, om de balling op te nemen, die elders zal worden verstoten ?

Hebt ge 't warmte toegedacht voor de kou die er toeft in de wereld ? Steun tegen de verdrukking die eenmaal op hem zal neervallen als lood ? Hulp in de strijd dien-i zal te strij-

den hebben, omdat gij... onvoorzichtig waart ? Naamt ge u plechtig voor, het te schutten met eigen lijf tegen de pijlen nu reeds klaargelegd op de boog die de wereld spannen zal, en richten met kwaadaardige juistheid, zodra 't mikpunt zal gegroeid wezen tot besef van pijn ?

Zeg, mevrouw, hebt ge uw kind ontvangen en gebaard met 'n rijkdom van liefde, groot genoeg om 't schadeloos te stellen voor 't onliefelijk vooroordeel daarbuiten ? Voelt gij de wil en de moed om uw fout te maken tot deugd, uw zwakheid tot sterkte, uw afdwaling tot hoge vlucht ?...

Voelt ge tot dat alles de kracht in uw hart ? Dan, mevrouw, is er niets verloren... dan zal uw schande zich omzetten in eer, uw droefheid in zegepraal, uw vernedering in fiere hoogheid...

want, mevrouw, voorwaar, ik zegge u :

DE ADEL EN DE EER DES MENSEN WONEN BOVEN DE NAVEL !

(Ideën.)

De eerste Steen.

Weest WAAR, gij allen die schuldig zijt aan de onmenselijke zonde der zondeloosheid. Laat liggen de stenen die niet daar zijn om geworpen te worden door 'n onmogelijke « eerste », zet er de voet op, stuwt op zij de buurman die 'r naar grijpt, en zegt hem :

— Broeder, zou niet de zonde van 't werpen groter wezen dan de zonde die ons ergert ?

Of beter nog :

— Weet gij zeker dat wijzelf — ook zonder de wrake die

ons niet voegt — dat we beter zijn dan de arme vrouw die daar staat met de handen voor het aangezicht ?

(Ideën.)

⁂

Vrees niet de stenen die men opraapt tot ongeroepen wraak over geschonden zedelijkheid. Sluit niet de ogen met angst. Gebruik ze om rond te staren, dat ge 't weet wie de onbeschaamdheid heeft de « eerste te zijn in 't werpen ».

Hij, die eerste, mevrouw... hij heeft gezondigd als gij. En meer dan gij heeft-i gezondigd, want bij gelijke zwakte, voegd-i de vervloekte wreedheid van 't eigenwillig beulschap. En vergeef het hem, opdat hij schaamte voele en zich betere.

En die ander, die tweede, mevrouw... hij heeft gezondigd als gij. En meer dan gij heeft-i gezondigd, want al ware hij zonder smet gebleven tot op deze dag, de steen dien-i opnam, weegt zwaarder in de schaal zijner schuld, dan uw zwakheid in die van de uwe.

En de derde die u veroordeelt, en de vierde die u minacht, en de vijfde die u vloekt, en de zesde die u verdoemt, en zij allen die u stenigen met zoveel schuldhatende graagte ... o ! wèl hebben *zij* behoefte van *uw* vergiffenis, die gij hun niet zult onthouden, dàt hoop ik, geadeld als ge nu zijt door zoveel smart.

(Ideën.)

En de Vaders ?

Want denkt men er wel eens aan dat elk opgevist lijkje — van dit of dat geslacht altoos, en min of meer ontbonden, volgens de dagbladen — dat elk lijkje 'n vader had !

Wie zijn die vaders ?

Waar wàs zo'n vader, toen 't arme schepsel — zo hoogschuldig aan vertrouwen... anders niet ! — toen ze de dagen en de uren telde, die haar onweerstaanbaar voortsleepten naar de dag en 't uur der ontdekking ?

Waar wàs zo'n vader, toen eindelijk dat uur sloeg ? Toen de ogen — die hij zo roemde ! — starblikten als gescheurd glas? Toen er kramp was om die lippen... die hij eenmaal kuste met zoveel vervoering ? Toen 't lichaam, dat eens door liefelijke vormen hem aantrok en opwekte tot tomeloze drift, wanstaltig wegkromp in onlijdbare weeën, niet eenmaal verlucht zelfs door 'n verboden gil ?

Waar wàs de vader, toen daar dat lijkje lag met blauwe hals, wachtend tot er wat bezinning en kracht zou gekeerd zijn in de uitgeputte moeder, als ze — weldra opgezweept door angst voor braafheid — het zal omwikkelen met doeken druipend van haar bloed, om 't met verbeten pijn waggelend weg te dragen in haar voorschoot ?

Waar wàs de vader, toen geburen, verwanten en vriendinnen haar schuwden als een pest ? Toen haar de ouders vloekten en verdoemden ? Toen de gelovers ongevraagd voorschot gaven op Gods wraak, en hun « Heer » dienden met de schorpioenen hunner tongen ?

Waar wàs de vader, toen eindelijk 't gerecht kwam aankloppen met bars gelaat ? Toen de arme moeder werd heengeleid naar de kerker ? Toen ze, verpletterd onder 't wicht van schaamte, zich vertonen moest voor 'n vierschaar van deftige mannen — die nooit zondigden ! — om 't walgelijk gehuichel aan te horen van 'n zondeloos publiek ministerie dat — in « een sierlijke rede » altoos — betoogde en

bewees hoe verkeerd zij deed, hoe zij de maatschappij had beledigd, en hoe ze strafbaar was, eerst omdat zij deed wat door de natuur was gevorderd, en niet verboden door het hart... daarna wijl ze krankzinnig was geweest van wanhoop ?

Waar wàs bij dit alles de *vader* ?

(Ideën.)

Het onecht Kind.

Een « onecht kind »... wat is dat ? Is zo'n kind niet in staat te spreken, te denken, te beminnen, *goed* te zijn... de enige roeping van *echte* mensen ?

Geenszins, niet waar ? Zo'n kind heeft vermogens als 'n ander — veelal méér dan 'n ander —, aanspraak op groei en ontwikkeling, op vreugd en geluk als 'n ander, niet waar ?

Zo'n kind kan nuttig zijn, liefhebben, en bemind worden als 'n ander, niet waar ?

Maar... de wet !

Maar de zeden... o, die zeden !

(Ideën.)

Zwarte en blanke Slaven.

Een slaaf kon door matig werk, de kosten opbrengen van z'n onderhoud. Men was door eigenbelang genoopt — en waar dit zweeg, door de wet gedwongen — hem te onderhouden. De meester verschafte hem deksel en voedsel, beide in overeenstemming met z'n behoeften. Jazelfs was hij de slaaf ondersteuning schuldig, in geval van ziekte of verwonding.

(Ideën.)

De werkman in onze maatschappij *is slaaf*. Z'n *maag* levert hem gebonden over aan ieder die hem 'n maal aardappelen met azijn betaalt. Hij *is* slaaf, *minus* 't recht op onderstand, *minus* registratiekosten, *minus* gezegelde koopbrief, *minus* rente en risico.

Ja, zonder risico. Want als-i ziek wordt, of ongeschikt om te arbeiden, oud, gebrekkig... Welnu, dan huurt men een nieuwe slaaf die werken kan, en betaalt hem als z'n voorganger, met 'n maal aardappelen daags.

(Ideën.)

Blanke Slavernij.

De zwarte slavernij *was* inderdaad een gruwel, maar... ze was openlijk, oprecht, frank. En : *de slaaf werd beschermd door de wet.*

Wie beschermt de witte slaaf ? Wie verzacht of geneest de kanker van de blanke slavernij ? Ook dàt is een gruwel, en een gruwel met toebehoren van huichelarij en valsheid.

De invoering ener *gereglementeerde* slavernij, met verplichting aan de kant des meesters, om z'n eigendom behoorlijk te onderhouden, zou voor menig Nederlands werkman een weldaad wezen... als ze bestaan kon. Maar niemand zou iets durven bieden voor een blanke, en daarom is 't onmogelijk. Dàárom, en niet omdat onze zeden zouden verheven zijn boven de begrippen die slavernij dulden. Integendeel, ze staan daar beneden, en bedekken haar zelfzuchtig terugdeinzen voor de verantwoordelijkheid van 't patronaat, met een vals kleursel van eerbied voor mensenrecht.

(Ideën.)

Het Lot van het Volk.

Daar zijn altijd meer schapen dan wolven geweest. De reden is eenvoudig. Elke wolf heeft veel schapen nodig om fatsoenlijk te kunnen bestaan.

(Ideën.)

Wat heeft het *volk* getrokken van de Franse revolutie, als de plaats der ci-devants overal wordt ingenomen door ander canaille ? Drukte de belasting die men in ontzag, goederen en bloed moest opbrengen aan gemene ridders, zoveel zwaarder, dan die 'r nu opgebracht wordt aan 't fatsoenlijk gemeen ? Is 't zo'n voordeel dat we wolven hebben verruild voor vampiers ? Wonden en snelle dood, voor tering en langzaam sterven ?

Wat beduidt overigens die gelijkheid in kerk en loge, de broederschap die we horen preken binnenskamers, maar die terstond schijnen te vervallen, zodra de *broeders* zijn teruggekeerd in de maatschappij ? Wat helpt het of men een god heeft die als algemene vader heet te fungeren, als-i z'n gezin zo ongelijk behandelt, voedt, kleedt en huisvest ? Of als de beter bedeelde *broeders* op de anderen neerzien met minachting ?

(Ideën.)

Verhoudingen in de Maatschappij.

Hoe... m'nheer *die* of *die* wist miljoenen bij elkaar te zuigen uit de bron die *allen* moest laven... anderen hebben *te weinig*, wat hij *te veel* genoot... en men zou hem bij

't onwettig leeuwendeel dat-i wist te verzamelen, nog eerbied en onderdanigheid bewijzen bovendien ?

(Ideën.)

⁂

Ik erken dat de lamzalige onderdanigheid van middenstand en armen nog meer stuit dan de trots der anderen. Als ik kiezen moet tussen een kalf en wie er voor knielt, kies ik 't kalf. 't Beest is dom, en kàn niet zeggen : besteed je tijd en je knieën beter.

(Ideën.)

⁂

De zogenaamd-hogere klasse leert de lagere niet kennen. De broederschap openbaart zich alleen in tijden van gevaar. Dan is de arme, de minder welvarende broeder goed genoeg voor schutter, conscrit, pijpgast, of *nummer zoveel* op de lijst van choleralijders. Dan zakt de hoogheid een beetje, en verwaardigt zich tot kennisname van 't bestaan der lager geplaatste broeders. Overigens blijft ze, zelfs waar mensenliefde het pakje aantrok van uithangbordige philantropie, op 'n afstand, groots, stijf, vormelijk, en... *wreed*. Zonder in 't minst partij te trekken voor verjaarde toestanden, beweer ik dat de verhouding tussen adel en gemeen, *over 't geheel*, meer lichtpunten aanbood, meer liefelijks bevatte, dan er in onze maatschappij wordt gevonden in de relatiën van armen, burgerlui en rijken. En dit nog : de rijken zijn 't ergste niet. De middelstand drukt veelal met z'n halfbakken fatsoen nog zwaarder op de arme werkman, dan de rijke, wiens hoogheid niet geconcentreerd wordt, en die dus, eenmaal 't gouden kalf vertonende, altans in z'n rol is door kalverigheid.

⁂ *(Ideën.)*

Ga echter nu niet denken dat ik de geringe zedelijk hoog stel. Integendeel, ik vind het gemeen meestal *zeer gemeen*. Alleen beweer ik dat de on-gemenen verantwoordelijk zijn voor de laagte waarop hun gemene broeders staan. Als ik 't straatgezang hoor, dat me zo walgt, ben ik verontwaardigd, ja. Maar in dat gevoel is *beklag* van de zangers, *aanklacht* tegen de voorgangers in raadzaal en wettenfabrieken, op kansel of katheder. Op hùn hoofd komt de liederlijke smakeloosheid van 't volk. 't Is de witharige wijsheid van 't fatsoenlijk canaille, dat aangetast moest worden over de toestand der armen. En dat voor die toestand boeten zal, als ik nog wat leef, en gelegenheid heb om te werken. De maskers van gehuichelde deftigheid moeten afgelicht worden. Het *volk* moet *weten* : eerst *hoe* laag 't zonk, daarna hoe 't door *geloof*, *staatskunst* en *fatsoen*, met grondwetten, kiezerijbluf en dagbladen, met witte dassen en keizersgrachterij, met bijbels, tractaatjes en een « Heer » tot die laagte gebracht is.

(Ideën.)

Een goddelijk Recht.

Ja, er *is* een goddelijk recht. Dat is 't recht des volks om brood te eisen voor arbeid. Het recht om niet te sterven van honger, of in leven te blijven met moeite, in een land dat ruimschoots 't nodige opbrengt.

(Ideën.)

Negen Verhalen van Gezag.

Eerste verhaal.

— Broeder, gij die groter zijt dan ik, kunt ge de granaat

bereiken, die daar tussen de vuurbloemen in 't groen, mij aanlacht met geopende lippen, als 'n wenkend meisje ? Zie, zij is gebersten van rijpheid, en gloeiend rood is de rand van de wonde die zijzelf zich sneed om mij te behagen ! Ik heb lust in die granaatappel, mijn broeder ! Gij, die groter zijt dan ik, steek uw arm uit, en pluk opdat ik ete !

En de broeder deed alzo, opdat de jongere broeder zou eten.

En de oudste ging naar het veld, en zag 'n berggeit die afdaalde in de laagte, en haar jong zocht.

— Hebt gij niet mijn lam gezien, vraagde zij den leeuw, gij die de vlakten bewoont, en, beter dan ik, de wegen kent in het effen veld, zo vermoeiend voor mij, omdat m'n hoef gespleten is ?

— Laat uw jong, uw jong... uw lam, uw lam, zei de leeuw, en kom hier opdat ik u verslinde...

En de leeuw deed alzo.

Maar de oudste broeder vraagde aan de leeuw :

— Wat is dit, dat gij de geit eet, die haar jong zocht ?

— Ge hebt gehoord hoe zij klaagde over de ongeschiktheid van haar hoeven, antwoordde de leeuw. Deed ik niet recht haar te eten ? Zie mijn klauwen, die geschikt zijn ! Zie de geschiktheid van m'n tanden. Daarom at ik de geit.

De jongeling dacht na, en bezag z'n armen, die lang, sterk en fors waren. Hij vond die zo geschikt... dat hij zich voornam z'n jongere broeder te dwingen tot dienst.

En toen deze hem weder verzocht vruchten te plukken, antwoordde hij :

— Zie mijn armen. Hebt ge niet gezegd dat de uwe niet reiken tot de granaat ? Dien mij, opdat ik u niet verslinde.

Van toen af diende de jongste broeder de oudere. Maar

hij verheugde zich niet over de ontdekking die deze te danken had aan de leeuw.

En dit is alzo gebleven tot op deze dag.

Tweede verhaal.

Voltaire heeft gezegd : *Si Dieu n'existait pas, il faudrait l'inventer.* Zekerlijk. Alle macht is uit God. Wie macht wil, wil God. Wie macht, gezag, nodig heeft, maakt zich 'n god. Dit deed Mozes, Confucius, Zoroaster, Numa, Columbus, Cortez. Dit deden alle volksleiders, wichelaars, tovenaars, priesters. Dit doet nog heden-ten-dage ieder die heersen wil. Het getal goden is zo groot als het getal begeerten. Bij iedere nieuwe begeerte, een nieuwe god.

Holloway maakt goden uit onbekende geneesheren die u gelasten zijn pillen te kopen. « Alzo spreekt de Heer » zegt Mozes, en : « Alzo Dr. *die* » zegt Holloway. Gehoorzaamt en koopt. En beiden zeggen er bij : « opdat uw ziel niet verderve. »

Een dienstmeisje ging uit met de kinderen van haar meester. Ze ontving de last die goed te bewaken. Maar zie, de kinderen waren ongehoorzaam, en liepen vèr, zodat haar opzicht te kort schoot, en haar zorg ijdel was.

Daarop schiep zij uit « niets » 'n zwarte hond, die elk kind bijten zou, dat niet in haar nabijheid bleef. En de kinderen waren bevreesd voor die hond, en werden zeer gehoorzaam, en bleven bij haar. In de overlegging van haar hart beschouwde zij de god die zij gemaakt had, en zag dat-i bruikbaar was.

Maar de kinderen werden waanzinnig uit vreze voor die hond.

En dat zijn ze gebleven tot op deze dag.

Derde verhaal.

Een reiziger was beladen met goud en zilver. Uit vreze voor rovers, had hij zich voorzien van wapenen. Ook volgden hem z'n dienstknechten in groot getal, er waren er meer dan alle rovers in 't ganse land saamgenomen. Hij was zo goed gewapend en vergezeld, dat een geheel leger niet in staat zou zijn, hem z'n rijkdommen te ontnemen.

Sommige rovers die dit niet wisten, vielen hem aan, maar zouden hierover lang berouw gehad hebben, als ze niet terstond gesneuveld waren.

Een rover, voorzichtig geworden door het voorbeeld zijner broeders, raadpleegde 'n heilige kluizenaar, die raad wist in alle dingen, omdat hij lang alleen was geweest met twee doodsbeenderen en 'n kruik water.

— Het middel is zeer eenvoudig, antwoordde de vrome heremiet. Werp hem de strik die ik u geven zal, om de hals, dan zal hij geen weerstand bieden. Hij zal z'n knechten gelasten zich voor u ter aarde te buigen, en u geven wat gij begeert.

En het geschiedde zoals de heilige man gezegd had. Maar de reiziger en z'n gezellen bevonden zich zeer slecht daarbij.

Die strik heette « Geloof » en heeft z'n kracht behouden tot op deze dag.

Vierde verhaal.

— O vader, zeg me waarom de zon niet valt ?

De vader was beschaamd omdat hij niet wist waarom de zon niet valt et hij bestrafte z'n kind omdat hij beschaamd was.

Het kind vreesde de toorn des vaders, en vraagde nooit weer, noch waarom de zon niet valt, noch andere zaken die het toch zo gaarne wilde weten.

Dat kind werd nooit 'n man, hoewel 't zesduizend jaar leefde... neen, veel langer.

Het is dom en stomp gebleven tot op deze dag.

Vijfde verhaal.

— Waarheen, o Philoinos ? vraagde Hudoor zijn maker, die hij ontmoette in de straten van Athene.

— Ik ijl om de drie maten slechte wijn te drinken, die mij wachten bij de lelijkste mijner drie maîtressen, antwoordde Philoinos waggelend.

Want hij was dronken.

— Kom mede, ge hebt wijn genoeg, en maîtressen te veel, naar ik vreze.

— Drie, Hudoor. Drie ! De Meester heeft het gezegd ! *Drie*... heeft hij gezegd !

— De Meester sprak van wijn noch hetaeren, kom mede...

— Hij heeft gezegd : drie... *drie*... DRIE !

En Philoinos viel neder voor de derde keer op die avond. Maar ditmaal bléef hij liggen.

En hij is blijven liggen tot op deze dag.

Zesde verhaal.

Daar was voor 't eerst 'n kind geboren ! De moeder was in verrukking, en ook de vader zag het aan met innige liefde.

— Maar, Genius, zeg mij, zal het altijd zo klein blijven? vraagde de moeder, en — voegde ze er bij — zie, ikzelf weet niet of ik dit verlang ! Gaarne zou ik het groot zien als 'n mens, maar toch zou 't jammer wezen als het zó veranderde dat ik 't niet langer dragen kon, en voeden met mijzelf.

— Uw kind zal groeien tot mens, zei de Genius. Het zal zich niet blijven voeden met u. Het zal eenmaal niet door u gedragen worden.

— O Genius, riep de moeder verschrikt, zal m'n kind weggaan ? Als het lopen kan, zal 't dan van mij weggaan ? Wat moet ik doen, dat m'n kind niet van me wegga, als het lopen kan ?

— Heb uw kind lief, zei de Genius, en het zal niet van u weggaan.

Zo was het ! En zó bléef het enige tijd. Maar toen werden er vele kinderen geboren. En velen ouders was het zeer lastig al die kinderen lief te hebben.

Toen vond men 'n gebod uit, dat de liefde zou vervangen, zoals veel geboden. Want het is lichter gebod te geven dan liefde.

EERT UW VADER EN UW MOEDER !

De kinderen verlieten hun ouders zodra ze lopen konden. Men voegde bij 't bevel 'n belofte :

OPDAT HET U WÉLGA !

Toen bleven enige kinderen bij hun ouders ! Maar ze bleven niet op de wijze als die eerste moeder bedoeld had, toen ze den Genius vraagde : « Wat moet ik doen, opdat mijn kind niet van me wegga, zodra het lopen kan ? »

En dit is alzo gebleven tot op deze dag.

Zevende verhaal.

Le premier roi fut un soldat heureux ! zei Voltaire, maar ik weet niet of 't waar is. Er is evenveel kans — ja méér — dat de eerste koning iemand was, die kennis had aan strikkenleverende kluizenaars. Maar de volgende geschiedenis is waar.

Krates was zeer sterk. Hij knipte borstweringen van boomstammen omvèr, met duim en middelvinger, en kon dertien vijanden doodslaan met één slag. Als hij hoestte, kwam er brand door de samenpersing van de lucht, en de maan schudde als hij dacht aan beweging.

Om al deze verdiensten werd Krates koning.

En hij stierf nadat hij 'n tijd lang koning was geweest.

Maar de kleine Krates, z'n zoontje, had de Engelse ziekte gehad, dat hem niet belette koning te willen zijn, in plaats van z'n vader die zo sterk was geweest.

Hij zette zich op 'n stoel, die hij troon noemde, en riep :

— Ik ben koning !

— Waarom zijt gij koning ? vraagde 't volk, dat nog dom was, en geen begrip had van erfrecht.

— Wel, omdat m'n moeder in één hut heeft gewoond met de oude Krates die dood is.

Eigenlijk zeide hij : *paleis*, maar 't was 'n *hut*.

Het volk begreep de gevolgtrekking niet, en als Krates II riep : « Kom ! » dan ging ieder heen. Maar als hij zeide : « Ga ! » dan kwam men hard aanlopen. Kortom, 't gezag was weg, en Krates *twee* was te dom om z'n wil 't ondersteboven te uiten.

In 'n oppositieblad van die dagen las men 't volgende :

« *Waarom, o Krates de tweede, gij die krombenig zijt en onbezonnen, waarom neemt ge plaats op de stoel des mans die voor twintig jaren in één hut woonde met de vrouw die u geboren heeft ? Sta op, en maak plaats, en zeg niet: « ga ! » of « kom ! » als waart ge de echte oude Krates ! Waar zijn de bolwerken van eikenstammen, die gij hebt omgeknipt met uw vinger ? De maan schudt niet, al denkt gij aan splijting van 't Heelal. Ge kunt geen vlo doodslaan, en nergens is brand als ge niest. Sta op, en maak ruimte voor 'n ander die al deze nutte dingen verstaat.* »

Zó sprak de oppositie.

Krates zou waarschijnlijk hebben moeten opstaan van de stoel die hij troon noemde, wanneer niet 'n oude minne aldus had gesproken tot het volk :

« Hoor mij, o volk, want ik was de minne van de kleine Krates, toen hij nog kleiner was dan nu ! Toen hij geboren werd, heeft z'n vader zich het hoofd gezalfd met olie, en zie, er viel 'n drop der zalve op 't hoofd van mijn voedsterling. 't Is daarom onnodig dat hij muren omknippe, en ook is 't niet nodig dat de maan schudt, of dat hij brand make door hoest. Ik zegge u... »

Maar de welsprekende minne behoefde niet te voleinden. De slotsom was zo gemakkelijk te vatten, dat al het volk —

de redaktie van 't oppositieblad 't luidst — uitriep, als met één stem :

— *Leve de gezalfde des Heren !*

En Krates bleef zitten op de stoel die hij troon noemde. En hij is daarop blijven zitten tot op deze dag.

Achtste verhaal.

Thugater (1) melkte de koeiën haars vaders, en ze melkte goed, want de melk die zij thuis bracht, leverde meer boter dan de melk die thuis werd gebracht door haar broeders. Ik zal u zeggen hoe dit kwam, dat ge 't weet... als ge eenmaal mocht uit melken gaan. Maar ik zeg u dit, niet opdat ge zoudt melken als Thugater, maar om u te wijzen op het voorbeeld van haar *broeders*, die door minder goed melken, beter deden. *Verstandiger* altans.

Vóór de jonge landlieden de weide betreden, ja lang voor die tijd, staan de koeiën te wachten bij het hek, om ontlast te worden van de overvloed die ze eigenlijk gereed maakten voor hun kalveren. Maar de mensen eten die kalveren op, *omdat ze hiertoe de geschiktheid voelen*, en dan is er melk te veel in de uiers.

Wat geschiedt er nu onder het wachten van de koeiën met domme gezichten voor het hek ? Gedurende dit stilstaan, drijft het lichtste deel der melk, de room, het vet, de boter, naar-boven, en ligt dus het verst van de tepel.

Wie nu geduldig melkt, tot het laatste toe, brengt vette melk thuis. Wie haast heeft, laat room achter.

---

(1) De betekenis van het woord « dochter » - in 't Grieks : thugatêr - is : melkster.

En zie, Thugater had *geen* haast, doch haar broeders wèl.

Want deze beweerden dat ze recht hadden op wat anders, dan het melken der koeiën van hun vader. Maar *zij* dacht niet aan dat recht.

— Mijn vader heeft mij geleerd te schieten met pijl en boog, sprak een der broeders. Ik kan leven van de jacht, en wil rondlopen in de wereld, en arbeiden voor eigen rekening.

— Mij leerde hij vissen, zei 'n tweede. Ik ware wel gek, altijd te melken voor 'n ander.

— Hij toonde mij hoe men 'n schuit maakt, riep de derde. Ik kap 'n boom, en ga er opzitten, in 't water. Ik wil weten wat er te zien is aan de overzij van 't meer.

— Ik heb lust om samen te wonen met de blonde Gune (1), verklaarde de vierde, dat ik 'n eigen huis hebbe, met *thugaters* er in, om voor mij te melken.

Zo had ieder broeder 'n wens, 'n begeerte, 'n *wil*. En ze waren zo vervuld van hun neigingen, dat ze zich geen tijd gunden om de room mee te nemen, die de koeiën heel mistroostig moesten bij zich houden, zonder nut voor iemand.

Maar Thugater melkte tot de laatste drup.

— Vader, riepen eindelijk de broeders, we *gaan* !

— Wie zal er melken ? vraagde de vader.

— Wèl, Thugater !

— Hoe zal 't zijn als ook zij lust krijgt in varen, vissen, jagen, wereld-zien ? Hoe zal 't wezen, als ook *zij* op 't denkbeeld komt, samen te wonen met iets blonds of bruins, opdat ze 'n eigen huis hebbe, met wat daarbij behoort ?

(1) Gunê in 't grieks betekent vrouw.

Ulieden kan ik missen, doch *haar* niet... omdat de melk die ze thuis brengt, zo vet is.

Toen zeiden de zoons, na enig overleg :

— Vader, *leer haar niets !* Dan zal ze blijven voortmelken tot het einde van haar dagen. Toon haar niet hoe de gerekte koord, samentrekkend, 'n pijl wegschiet. Verberg haar de eigenschap der vissen, die 'n scherpe haak inslikken, als die bedekt is met wat aas : ze zal dan niet denken aan het uitwerpen van hoeken en netten. Leer haar niet hoe men 'n boom uitholt, en daarmee kan wegdrijven naar de overkant van het meer : dan zal ze geen begeerte voelen naar die overkant. En laat haar nooit weten hoe ze, met blond of bruin, 'n eigen huis kan verkrijgen, en wat daarbij behoort ! Laat haar dit alles nooit weten, o vader, dan zal ze bij u blijven, en de melk uwer koeiën zal vet wezen ! Intussen... laat *ons* gaan, ieder naar z'n begeerte !

Zo spraken de zoons. Maar de vader — die 'n zeer voorzichtig man was — hernam :

— Eilieve, wie zal beletten dat ze weet wat ik haar niet leerde ? Hoe zal 't zijn, als zij de blauwvlieg ziet varen op 'n drijvende tak ? Hoe, als de getrokken draad van haar spinsel zich herstelt op vorige lengte, en, snel krimpend, de klos van haar weefgetouw voortdrijft bij toeval ? Hoe, als ze aan de rand der beek de vis bespiedt, die bijt naar 't kronkelend wurmpje , maar misvattend uit verkeerd bestuurde graagte, vasthaakt in de scherpe lidhulze van het riet ? En hoe eindelijk, als zij 't nestje vindt, dat de leeuweriken zich meimaands bouwen in de klaver ?

De zonen dachten weer na, en zeiden :

— Ze zal daaruit niets leren, vader ! Zij is te dom om

begeerte te scheppen uit wetenschap. Ook *wij* zouden niets geweten hebben, als ge ons niets hadt gezegd.

Maar de vader antwoordde :

— Neen, *dom* is ze niet ! Ik vrees dat ze leren zal uit zichzelf, wat gijlieden niet leerdet *zonder* mij. Dom is Thugater niet !

Toen dachten de zoons weder na — ditmaal dieper — en zeiden :

— Vader, zeg haar : dat *weten, begrijpen* en het *begeren*... zondig is voor 'n meisje !

Ditmaal was de zeer voorzichtige vader voldaan. Hij liet z'n zoons trekken, ter visvangst, op de jacht, de wereld in, ten huwelijk... overal heen...

Maar hij verbood het *weten*, het *begrijpen* en het *begeren* aan Thugater, die in onnozelheid bleef voortmelken tot het einde toe.

En dit bleef alzo tot op deze dag.

Negende verhaal.

Hassan verkocht dadels in de straten van Damaskus. Als ik zeg dat hij die verkocht, bedoel ik eigenlijk dat hij ze niet verkocht, want z'n dadels waren zo klein, dat niemand die kopen wilde.

Met verdriet en afgunst zag hij hoe ieder de rijke Aouled begunstigde, die naast hem woonde op z'n mat. Want ze woonden op matten, in Damaskus, met zeer hoge verdieping, omdat ze geen dak boven zich hadden. De rijkdom van Aloued bestond dan ook niet in huizen,maar in 'n tuin die zeer vruchtbaar was, ja zó vruchtbaar, dat de dadels

die er groeiden zo groot waren als drie gewone dadels. En daarom kochten de voorbijgangers de dadels van Aouled, en niet de dadels van Hassan.

Daar kwam in de stad 'n Derwisch die veel wijsheid te veel had, en te weinig voedsel. Altans hij ruilde z'n kennis voor spijze, en men zal zien hoe onze Hassan wèlvoer bij die ruil.

— Geef mij te eten, gebood de Derwisch, dan zal ik doen wat geen Khalif voor u doen kan. Ik zal het volk dwingen uw dadels te kopen, door die groot te maken, ja, groter dan de vruchten van Aloued. Hoe groot zijn die ?

— Helaas, Derwisch van *Allah* gezonden — ik kus uw voeten — de dadels van Aloued — Allah geef hem krampen — zijn driemaal groter dan gewone dadels ! Treed binnen op m'n mat, kruis uw benen, wees gezegend, en leer mij m'n dadels groot maken, en het volk te dwingen die te kopen.

Hassan had kunnen vragen, waarom de Derwisch die zo bekwaam was, spijze behoefde ? Maar chicaneren deed Hassan nooit. Hij zette z'n gast gekookt leder voor, alles wat hij over had van 'n gestolen geitebok.

De Derwisch at, verzadigde zich, en sprak:

— Driemaal groter dan gewone dadels zijn de vruchten van uw buurman... hoe groot wilt ge dat de uwe worden, o Hassan, zoon van ik weet niet wie ?

Hassan bedacht zich even, en zeide :

— *Allah* geve u kinderen en vee ! Ik wenste dat m'n dadels driemaal groter waren, dan ze door u kunnen gemaakt worden.

— Zeer wel, sprak de Derwisch. Zie hier 'n vogel, die ik

meebracht uit het verre Oosten. Zeg hem dat elk uwer dadels zo groot is als drie dadels.

— Ik wens u vrouwen en kamelen, o Derwisch — die aangenaam riekt als olijven — maar wat zal het baten of ik deze vogel zeg wat niet is ?

— Doe naar m'n zeggen, hernam de wijze man. Daarvoor ben ik Derwisch, dat ge mij niet begrijpt.

Hassan wenste den vogel lengte van veren, en noemde hem *Rock*. 't Was geen *rock* (1). 't Was 'n kleine vogel die wel wat op 'n raaf geleek, met losse tong en hippelende tred. De Derwisch had hem meegenomen van Indaloes (1) waar hij was aangebracht door kooplieden, die over zee waren gekomen uit het land waar de mensen op negers gelijken, schoon 't ver is van Afrika. Dat Hassan het beest *rock* noemde, was omdat hij had opgemerkt dat iemand wien men iets vraagt, uitdijt. En ook 't omgekeerde. Wie wat nodig heeft van 'n ander, krimpt in. Zo was 't in Damaskus.

Hassan kromp in, en zeide :

— Ik ben uw slaaf, o vogel *Rock* ! M'n vader was 'n hond... en elk mijner dadels is zo groot als drie van m'n dadels !

Hassan ging zo voort. Hij vreesde *Allah*, en vertelde maar altijd door aan de vogel, dat z'n dadels onmogelijk groot waren.

Het loon der deugd bleef niet uit. Nog geen driemaal had de Khalif al de bewoonsters van z'n harem laten ombrengen... nog had geen moeder de tijd gehad om haar dochters

(1) Rock : reuzevogel in de mythologie van het Oosten.
(1) Indaloes = Pertjah = Sumatra.

behoorlijk gereed te maken voor de markt te *Roem* (1), nog had Hassan geen enkel verdwaald geitenbokjen ontmoet, om hem gezelschap en in 't leven te houden op z'n mat, en ziedaar, de vogel riep :

— M'n vader is 'n hond...

Dit was niet nodig, maar hij zei 't Hassan na.

— ...m'n vader is 'n hond, krijg lengte van veren, de dadels van Hassan *ben*... (1)

Ik weet de naam van Hassan's vader niet, en als de man 'n hond was, komt dit er ook niet op aan.

— *De dadels van Hassan zijn driemaal groter dan ze zijn!*

Toen waren er betweters in Damaskus, die dit tegenspraken. Maar 't duurde niet lang. Er was namelijk in de stem des vogels iets dat de lucht deed trillen op 'n wijze die invloed had op de straalbreking. De dadels groeiden, groeiden, groeiden... in aller ogen !

En de vogel riep maar al voort :

— *De dadels van Hassan zijn driemaal groter dan ze zijn!*

En ze groeiden ! Men overgaapte zich om er in te bijten.

En Aouled werd zeer mager. Maar Hassan kocht veel geitebokken en lammeren, en hij bouwde een dak over z'n mat. Hij werd zeer eerlijk, en vond het schande als iemand die zelf geen lammeren had, een opat van de zijne. En hij ging voort *Allah* te vrezen.

Deze vroomheid en die rijkdom had hij te danken aan de kleine vogel, die altijd hetzelfde zei, en leugen tot waarheid

---

(1) Roem = Konstantinopel.

(1) *ben* = Zoon.

maakte door herhaling. Ieder vond Hassan's dadels groot, ieder was gedwongen die te kopen, ieder...

Behalve Hassan zelf, die in stilte zich voorzag bij Aouled, wiens enige klant hij was.

En dit is alzo gebleven tot op deze dag.

(Minnebrieven.)

OVERZICHT VAN DE INHOUD

	Blz.
Voorwoord	5
Men meent	11
Geen Mooipraterij	13
Geen nieuwe Leugens !	14
Er is maar één Adel	15
Geen verstand van... Vogels	16
Opvoeders	19
Het Opdringen van Vooroordelen	20
Opvoeding	21
Een Voorbeeld van Schoolboeken-wijsheid	22
Opvoeder, wees waar !	23
Aan mijn Kinderen	23
In gods Naam	25
God ?	25
Er is geen God, of hij moet goed zijn	26
Godgeleerdheid	26
Pauselijke Onfeilbaarheid	27
De Heilige Schrift	28
Hoe God dienen ?	29
Ziel	30
Onsterfelijkheid	31
Godsdienst is nodig	32
Godsdienst is schadelijk	33
Woord en Daad	33
Goddelijke Voorzienigheid	33

Blz.

Spotten met heilige Zaken 34
Jezus 35
Jezus' Naam niet misbruiken ! 36
Bidden 38
Wonderen 39
Het Wonder van de Heilige Dionysius 39
Goed en Kwaad 42
Samojeedse Moraal... 43
Wijze Raadgevingen 44
Wie niet werkt... 45
Doodt de Zinnen ! 46
Christelijke Naastenliefde 46
Mensenliefde 46
Grondslagen van de « Rechten » 47
Rechten en Recht 48
Doel van de Rechtspraak 50
Rechtspraak en Rechter 50
Die Heren van de « Rechten » 51
De Advokaat 52
Advokaat en Rechter 52
Nationaliteiten 53
Vaderland 54
Grote Mannen 55
De grondwettelijke Vorst 55
De Staatsman 56
Volksvertegenwoordiger en Volksvertegenwoordiging 59
Regering 60
Ministeriële Verantwoordelijkheid 61
De Pers 62
De Taak der Regering 63
Koloniale Politiek 64

	Blz.
Koloniën	65
De Bijbel en de Vrouw	68
De Wet, de Zeden en de Vrouw	69
Het Meisje	70
Beloonde Deugd	70
Onbeloonde Deugd	71
Ongehuwde Moeder	73
De eerste Steen	74
En de Vaders ?	75
Het onecht Kind	77
Zwarte en blanke Slaven	77
Blanke Slavernij	78
Het Lot van het Volk	79
Verhoudingen in de Maatschappij	79
Een goddelijk Recht	81
Negen Verhalen van Gezag	81

Gedrukt bij Van Doorslaer,
53, Seutinstraat te Brussel,
den 25 Januari 1938.

Verschijnt in April 1938

Henri BARBUSSE

Zeven Oorlogsverhalen, Zeven Aanklachten

Brieven van het Front (1914-17)

Dit boek zal opgeluisterd zijn met negen onbekende foto's, een fac-simile, en twee tekeningen van G. van Raemdonck.

Voorwoord van A. M. de Jong.

Dit prachtig uitgegeven gedenkboek zal circa 175 blz. (formaat 14 ½ × 19 ½ cm.) tellen, en 20 fr. kosten. De prijs bij inschrijving is vastgesteld op 16 fr. voor een gewoon ex. en 30 frank voor een genummerd luxe-exemplaar.

Inschrijvingen zenden aan L. Roelandt, letterkundige, Meire bij Aalst (België). Postrekening 147101.

De documenten werden verstrekt door de « Société des Amis et Admirateurs de Henri Barbusse » (onder het erevoorzitterschap van Romain Rolland) die zich ten doel heeft gesteld, de nodige fondsen in te zamelen voor het oprichten van een Henri Barbusse-monument. Secretariaat : 10, rue Albert-de-Lapparent, Paris, 7e.

JOKO PRAMONO
TGL : 1-10-15
PARAF : .....

OC